

Jan Grad
Poznań

Jerzy Kmita – uczyony, nauczyciel akademicki, organizator życia naukowego, popularyzator nauki

Jerzy Kmita, członek rzeczywisty Polskiej Akademii Nauk, jest jednym z najwybitniejszych polskich filozofów współczesnych. Stworzył oryginalny paradygmat teoretyczny, w którego kontekście przedstawiciele metodologii nauk humanistycznych, jak i reprezentanci szczegółowych dyscyplin nauk o kulturze prowadzili własne badania.

Jego twórczość naukową cechuje oryginalność i nowatorstwo proponowanych ujęć i rozstrzygnięć. Oparte są one na wnikliwej analizie rozważanych koncepcji, szeroko uargumentowane i uzasadniane, chociaż nie dla wszystkich badaczy nauki czy kultury w sposób dostatecznie przekonujący. Proponowane rozwiązania spotykały się z szeregiem uwag krytycznych, oceniane bywały jako dyskusyjne, a nawet kontrowersyjne. Przełamywały wszelako panujące schematy myślowe w odniesieniu do nauki, filozofii i kultury (sztuki w szczególności), pokazując efektywniejsze poznawczo sposoby uprawiania nauk humanistycznych w kontekście przyjętych założeń teoretyczno-metodologicznych.

Wniósł ogromny wkład do życia naukowego w Polsce jako twórca (wraz z Leszkiem Nowakiem i Jerzym Topolskim) i lider „poznańskiej szkoły metodologicznej” oraz organizator znaczących konferencji naukowych i aktywny uczestnik wielu innych, promotor rozpraw doktorskich, recenzent prac doktorskich i habilitacyjnych oraz dorobku naukowego w postępowaniach o nadanie tytułów profesorskich.

Ma nieocenione zasługi w popularyzacji nauki, logicznego myślenia i refleksji teoretyczno-metodologicznej prowadzonej na łamach czasopism społeczno-kulturalnych.

Szeroki był zakres jego działalności dydaktycznej. Wykładał logikę i metodologię nauk, filozofię humanistyki i kultury, epistemologię. Był promotorem

kilkudziesięciu prac magisterskich. Jest autorem skryptów i podręczników akademickich.

Pełnił szereg funkcji w strukturach nauki polskiej i w Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, z którym związany był od czasu studiów polonistycznych i w którym pracował nieprzerwanie do emerytury przez 47 lat.

W szkicu niniejszym przedstawiam osiągnięcia naukowo-badawcze, dydaktyczne i organizacyjne oraz w sferze upowszechniania nauki Jerzego Kmita uzasadniające – zawarte w tytule i uwagach wstępnych – stwierdzenia.

Jerzy Kmita urodził się 26 grudnia 1931 r. w Rajsku koło Kalisza, w rodzinie inteligenckiej. Jego rodzice – ojciec Stanisław i matka Janina z d. Chrzanowska – byli nauczycielami zatrudnionymi w miejscowej szkole powszechnej, w której siedmioletni Jerzy rozpoczął naukę 1 września 1938 r. Przerwał ją wybuch II wojny światowej.

W 1940 r. zmarł jego ojciec i utrzymanie dwóch synów i córki spadło na barki matki, która, nie mogąc pracować w zawodzie nauczycielskim, znalazła zatrudnienie jako urzędniczka w niemieckim urzędzie Kasy Chorych (*Krankenkasse*) w Kaliszu.

Pozbawieni przez władze okupacyjne mieszkania w miejscowym Domu Nauczyciela, zamienionym na szkołę dla niemieckiej organizacji młodzieżowej Hitlerjugend przez okres wojny, zmienili kilkakrotnie miejsce zamieszkania, przez krótszy lub dłuższy czas przebywając w kilku podkaliskich miejscowościach, by na koniec wojny zamieszkać we wsi Agnieszkowo. Po wojnie rodzina Kmitów przeniosła się do Kalisza, gdzie matka podjęła pracę w Państwowej Szkole Podstawowej nr 13.

Edukacja szkolna

W czasie okupacji nauczaniem dzieci w zakresie szkoły powszechnej zajęła się matka. Dzięki jej i własnemu wysiłkowi edukacyjnemu Jerzy mógł po zakończeniu wojny, po zdaniu egzaminu wstępnego, rozpocząć we wrześniu 1945 r. naukę w Państwowym Gimnazjum i Liceum im. Adama Asnyka w Kaliszu (przekształconym w 1948 r. w Liceum Ogólnokształcące im. A. Asnyka), którą ukończył złożeniem egzaminu dojrzałości w maju 1951 r.

W okresie edukacji gimnazjalno-licealnej ujawniły się jego zdolności w kierunku nauk humanistycznych, w szczególności specjalne zdolności w kierunku literatury (pisze wiersze, był redaktorem gazetki ściennej) – jak stwierdzono w wystawionej mu przez Szkolną Komisję Rekrutacyjną opinii, kiedy ubiegał się o przyjęcie na studia. W jego charakterystyce napisano również, że posiada „przygotowanie ogólne dobre, uzdolnienie dobre, zainteresowanie nauką poważne, pilność dobrą”, zaś

Powiatowa Komisja Rekrutacyjna stwierdziła ogólnie, iż „wyróżnił się w pracy szkolnej i społecznej. Uspołeczniony i w stosunku do rzeczywistości obecnej – pozytywny”.

Uczeń Kmita poświęcał swój czas wolny na ponadobowiązkową lekturę humanistycznych tekstów naukowych, uzyskując w tym zakresie dużą erudycję. Na jego odczytanie w dziedzinie literatury i nauki o literaturze zwrócono uwagę w ocenie jego pisemnej pracy egzaminacyjnej na studia polonistyczne napisanej na temat „Jak walczyliśmy o nowe oblicze literatury polskiej”, w której, poza różnymi utworami prozatorskimi tzw. realizmu socjalistycznego, odwoływał się do krytycznych i literaturoznawczych opracowań Henryka Markiewicza i Stefana Żółkiewskiego, swobodnie posługując się pojęciami literaturoznawczymi. *Nota bene* już w tej pracy egzaminacyjnej dają się zauważyć pewne charakterystyczne cechy późniejszego ukształtowanego już stylu pisarstwa naukowego J. Kmity i sposobu argumentowania.

W okresie edukacji szkolnej zaczęły kształtować się jego zainteresowania problematyką literaturoznawczą i filozoficzną oraz logiczną teorią języka („Logika” była przedmiotem nauczania w programie liceum ogólnokształcącego), które znalazły swoje odzwierciedlenie w późniejszych badaniach naukowych Jerzego Kmity. Na zainteresowania logiką i metodologią nauk wpłynęła lektura prac Kazimierza Ajdukiewicza¹ i Jana Salamuchy². Zapoznał się też wówczas nie tylko z podstawową dla filozoficznej edukacji *Historią filozofii* Władysława Tatarkiewicza³, ale również z dziełami Romana Ingardena⁴. Nic tedy dziwnego, że zapragnął studiować filozofię na Uniwersytecie Jagiellońskim, w którym po wojnie wykładał właśnie wybitny polski fenomenolog, odsunięty jednakże od pracy dydaktycznej przez władze komunistyczne w 1950 r. (wrócił do niej po październiku 1956 r.). Jednak wobec niemożliwości podjęcia studiów w Krakowie z powodów trudnej sytuacji materialnej rodziny (mimo to zostały tam wysłane przez Szkolną Komisję Rekrutacyjną jego dokumenty) podjął studia polonistyczne na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Poznańskiego. Jak napisał w „Życiorysie kandydata” na studia: „Obecnie, po ukończeniu szkoły średniej zamierzam studiować literaturoznawstwo, aby móc poświęcić się w tej dziedzinie pracy naukowej.

¹ Do 1951 r. (roku ukończenia szkoły średniej przez J. Kmity) ukazały się następujące ważniejsze prace K. Ajdukiewicza: *Z metodologii nauk dedukcyjnych* (1921), *Główne kierunki filozofii* (1923), *Główne zasady metodologii nauk i logiki formalnej* (1928), *O znaczeniu wyrażań* (1931), *Logiczne podstawy nauczania, Obraz świata i aparatura pojęciowa* [*Das Weltbild und die Begriffsapparatur*] (1934), *Propedeutyka filozofii dla liceów ogólnokształcących* (1938), *Epistemologia i semantyka* (1938), *Zagadnienia i kierunki filozofii* (1949).

² Ks. dr hab. J. Salamucha, filozof i logik. Główna jego praca to *Pojęcie dedukcji u Arystotelesa i św. Tomasza z Akwinu. Studium historyczno-krytyczne* (1930).

³ Dzieło to ukazało się do 1951 r. czterokrotnie: Lwów 1931, 1933, Warszawa 1948 i Kraków 1950.

⁴ Poza licznymi artykułami w czasopiśmie do 1951 r. ukazały się książki R. Ingardena: *O poznawaniu dzieła literackiego*, Ossolineum, Lwów 1937; *O budowie obrazu. Szkice z teorii sztuki*, PAU, Kraków 1946; *Spór o istnienie świata*, PAU, t. I, Kraków 1947, t. II 1948.

Pragnąłbym przyczynić się do rozwoju nowej humanistyki”⁵. Patrząc z dzisiejszej perspektywy, cel ten zrealizował.

Studia polonistyczne

W czasie studiów – napisał w swoim życiorysie przy staraniach o pracę w Katedrze Logiki UAM w 1957 r. – zainteresowały mnie bardzo zagadnienia teorii literatury a także w związku z tym sama metodologia nauk humanistycznych, w szczególności – nauki o literaturze. Jednakże nie było w okresie ubiegłym możliwości pisania pracy magisterskiej z tego zakresu; badania w tej dziedzinie rozpoczęte z rozmachem tuż przed wojną mechanicznie zostały przerwane w latach 1948/49⁶.

Był wyróżniającym się studentem, uzyskującym dobre i bardzo dobre wyniki z egzaminów u ówczesnych znakomitych wykładowców poznańskiej uniwersyteckiej polonistyki, profesorów: Władysława Kuraszkiewicza, Romana Pollaka, Jerzego Ziomka, Mikołaja Rudnickiego, Zygmunta Szweykowskiego i logika Adama Wiegnera.

Literaturoznawczą pracę magisterską zatytułowaną *Problematyka „Krótkiej rozprawy” Mikołaja Reja w świetle badań paremiograficznych* przygotował pod kierunkiem doc. dr. Jerzego Ziomka⁷. Napisane na III roku studiów opracowanie z tej problematyki pt. *Wybrane zagadnienia paremiografii „Krótkiej rozprawy Mikołaja Reja”* zostało wyróżnione w konkursie ministra szkolnictwa wyższego ogłoszonym z okazji Roku Odrodzenia w 1953 r. Pracę magisterską, ocenioną zarówno przez promotora, jak i recenzenta prof. dr. R. Pollaka jako bardzo dobrą, opublikowano w formie artykułu w *Zeszytach Naukowych UAM*, co świadczy o jej wysokiej wartości poznawczej⁸.

Egzamin magisterski złożył 4 czerwca 1955 r. z wynikiem bardzo dobrym przed Komisją Egzaminu Dyplomowego w składzie: przewodniczący – prof. dr Z. Szweykowski, członkowie – prof. dr R. Pollak i doc. dr J. Ziomek. Zadano magistrantowi następujące pytania: „1. *Geste Romanorum* jako źródło przysłów, 2. Zagadnienie ludowości literatury, 3. Ewolucja ideowa M. Reja, 4. Mowa potoczna

⁵ Życiorys Kandydata w Karcie Kandydata na I rok studiów szkół wyższych. Sygn. akt Archiwum UAM 377/893.

⁶ Własnoręczny życiorys w teczce personalnej J. Kmity w Archiwum UAM, Sygn. akt 1006/143.

⁷ J. Ziomek (1924–1990) – historyk i teoretyk literatury. Związany początkowo z Uniwersytetem Wrocławskim, od 1953 r. pracował na Uniwersytecie im. A. Mickiewicza w Poznaniu. Był kierownikiem Katedry Teorii Literatury w Instytucie Filologii Polskiej. Jego zainteresowania naukowe obejmowały głównie literaturę epoki Odrodzenia, w mniejszym stopniu Oświecenia oraz literaturę współczesną i teorię literatury. Jest autorem ponad 200 publikacji. Najbardziej znane z nich to monografie: *Renesans* (1973), *Literatura Odrodzenia* (1987), *Wizerunki polskich pisarzy katolickich* (1963), *Teoria, historia, powinowactwa literatury* (1980), *Retoryka opisowa* (1990). Opracował *Psalterz Dawidów* Jana Kochanowskiego i wybór pism Biernata z Lublina.

⁸ J. Kmity, *Problematyka paremiograficzna „Krótkiej rozprawy” Mikołaja Reja*, „Zeszyty Naukowe UAM Filologia”, 1958, nr 2, s. 1-36.

a język książkowy w XVI w., 5. Jakie nowe kategorie stylistyczne wprowadził autor w swej pracy”, oceniając każdą z odpowiedzi na b a r d z o d o b r z e.

Po ukończeniu studiów mgr Jerzy Kmita, mając na uwadze realizację swojego życiowego celu oddania się pracy naukowej, starał się o przyjęcie na studia aspiranckie w Polskiej Akademii Nauk, ale jak podał w życiorysie: „nie udało mi się uzyskać aspirantury przy PAN z przyczyn ode mnie niezależnych”⁹.

Jako absolwenta filologii polskiej obowiązywał go, według ówczesnego prawa o zatrudnianiu absolwentów szkół średnich i wyższych, p r z y d z i a ł p r a c y¹⁰, czyli wydawany przez Komisję Przydziału Pracy dla Absolwentów Szkół Wyższych nakaz podjęcia pracy w konkretnej instytucji państwowej, samorządowej lub uspołecznionym zakładzie produkcyjnym. Stosowny „Nakaz pracy” (nr 13/56F) otrzymał o b y w a t e l K m i t a J e r z y 17 czerwca 1956 r. wraz ze skierowaniem do pracy w Bibliotece Uniwersyteckiej, co było właściwie usankcjonowaniem jego, trwającego już od roku, zatrudnienia w niej.

Praca zawodowa na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Biblioteka Uniwersytecka

Nie uzyskując aspirantury w PAN i wobec braku możliwości zatrudnienia na etacie naukowo-dydaktycznym w Uniwersytecie Poznańskim, podjął 1 sierpnia 1955 r. pracę w Bibliotece Uniwersytetu Poznańskiego (noszącego od 31 grudnia 1955 r. imię Adama Mickiewicza) na stanowisku asystenta bibliotecznego. Praca w BU dawała mu szansę prowadzenia badań naukowych. Z możliwości tej skorzystał, uczestnicząc w seminariach naukowych Katedry Logiki Wydziału Filozoficzno-Historycznego, kierowanej przez prof. dr. A. Wiegnera i Katedry Historii Literatury Polskiej Wydziału Filologicznego, którą kierował doc. dr J. Ziomek, i n t e r e s u j ą c s i ę s z c z e g ó l n i e s e m i o t y k ą i m e t o d o l o g i ą n a u k h u m a n i s t y c z n y c h¹¹ i przygotowując rozprawę kandydacką¹² pod opieką naukową doc. dr. J. Ziomek na temat „Sztuka poetycka Jana Kochanowskiego”.

⁹ Własnoręczny życiorys w teczce personalnej J. Kmity w Archiwum UAM, Sygn. akt 1006/143. Aspirantura naukowa to w obecnym systemie kształcenia kadr naukowych studia doktoranckie. Według Rozporządzenia Rady Ministrów z 26 kwietnia 1952 r. o organizacji aspirantury naukowej: §1, ust. 1 „Aspirantura naukowa jest formą kształcenia kadr naukowych i naukowo-pedagogicznych; §6, ust. 1 Studia aspiranta naukowego odbywają się na podstawie dwuletniego indywidualnego planu; §7, ust. 1 Zasadniczą częścią indywidualnego planu jest wykonanie pracy kandydackiej” (DzU nr 24, poz. 163).

¹⁰ Na podstawie ustawy z 7 marca 1950 r. o planowym zatrudnieniu absolwentów średnich szkół zawodowych oraz szkół wyższych (DzU 1950, nr 10, poz. 106).

¹¹ Życiorys mgr. J. Kmity dołączony do dokumentacji przewodu doktorskiego, sporządzony przez promotora; Sygn. akt. 224, Archiwum UAM.

¹² Art. 43, ust. 1 Ustawy z 15 grudnia 1952 r. o szkolnictwie wyższym i o pracownikach nauki ustalał, iż: „Niższym stopniem naukowym jest stopień kandydata nauk; wyższym stopniem naukowym jest stopień doktora nauk” (DzU 1952, nr 6, poz. 38).

7 czerwca 1956 r. wystąpił z wnioskiem do rektora UAM o otwarcie przewodu kandydackiego, deklarując napisanie pracy kandydackiej przed upływem czterech lat. Jego przewód kandydacki dla uzyskania stopnia kandydata nauk filologicznych został formalnie wszczęty decyzją prorektora UAM z 22 października 1956 r. na Wydziale Filologicznym na podstawie uchwały Rady Wydziału Filologicznego (z 7.09.1956 r.)¹³. Przed jego otwarciem mgr Kmita złożył obowiązkowe egzaminy z języków: rosyjskiego i francuskiego w zakresie koniecznym do samodzielnej pracy naukowej. W planie przewodu kandydackiego umieszczono wymagane egzaminy z: 1) Materializmu dialektycznego i historycznego, 2) Historii literatury polskiej jako dyscypliny podstawowej i 3) Historii literatury polskiej Renesansu jako dyscypliny specjalnej.

Pracę zawodową w BU zakończył formalnie 31 września 1957 r., przyjmując propozycję profesora A. Wiegnera¹⁴ przejścia od 1 września 1957 r. do pracy w Katedrze Logiki na stanowisko asystenta¹⁵. Dokonało się to jednak miesiąc później (1 października 1957 r.) ze względu na powołanie mgr. J. Kmity „do odbycia ćwiczeń wojskowych w czasie od 3 sierpnia do 16 września 1957 r.”¹⁶

¹³ Zgodnie z Rozporządzeniem Rady Ministrów z 26 kwietnia 1952 r. w sprawie warunków i trybu nadawania stopni naukowych § 5, ust. 1 „Decyzje o wszczęciu przewodu kandydackiego podejmuje, po zasięgnięciu opinii rady wydziałowej (rady naukowej) rektor szkoły wyższej (kierownik instytutu naukowego lub innej placówki naukowej), wyznaczając równocześnie promotora” (DzU 1952, nr 24, poz. 164). Pismo prorektora UAM w sprawie otwarcia przewodu kandydackiego J. Kmita nr I-N-290-34/56.

¹⁴ A. Wiegner (1889–1967), filozof i logik. Urodził się w Poznaniu, studiował na Uniwersytecie Jagiellońskim: filozofię, matematykę i psychologię. Tu doktoryzował się w 1923 r. Pracował na Uniwersytecie w Poznaniu od 1928 r. do czasu przejścia na emeryturę w 1960 r. (tu habilitował się w 1934 r.), kierując od 1947 r. Katedrą Filozofii (przekształconą w 1951 r. w Katedrę Historii Filozofii) na Wydziale Humanistycznym, a od 1951 r. nowo utworzoną Katedrą Logiki (od 1952 r. w strukturze Wydziału Filozoficzno-Historycznego). Przedmiotem jego dociekań naukowych były zagadnienia: logiki, historii filozofii, ontologii, teorii poznania, filozofii fizyki i psychologii. Sformułował własne stanowisko epistemologiczne, które określił jako „empiryzm całościowy”. Jest autorem skryptów i podręczników do nauczania logiki: *Logika formalna w podstawowych działach* (1937), *Elementy logiki formalnej* (1948), *Zarys logiki formalnej* (1952, 1960). Zob.: R. Murawski, J. Pogonowski, *Badania logiczne prowadzone w Uniwersytecie Poznańskim w latach 1945–1955*, w: <http://www.logic.amu.edu.pl/images/4/49/Art03.pdf> (dostęp 27.01.2011); T. Batóg, *Problematyka logiki tradycyjnej w pracach Adama Wiegnera*, „Studia Logica”, T. XXIII, nr 1 (1968), s. 143-146; P. Zeidler, *Logika, metodologia i filozofia nauk na Uniwersytecie Poznańskim w dwudziestoleciu międzywojennym* (Władysław Kozłowski, Zygmunt Zawirski, Adam Wiegner), w: *Filozofia na Uniwersytecie w Poznaniu. Jubileusz 90-lecia*, pod red. T. Buksińskiego, WNIF, Poznań 2010, s. 187-214.

¹⁵ Na etat zwolniony przez mgr. Tadeusza Batoga, który przeniósł się do Katedry Logiki na Wydziale Matematyki, Fizyki i Chemii UAM. Katedrę tę utworzono w 1945 r. na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Poznańskiego jako Katedrę Teorii i Metodologii Nauk. W 1951 r. przemianowana została na Katedrę Logiki na Wydziale Matematyki, Fizyki i Chemii. W latach 1945–1955 kierował nią Kazimierz Ajdukiewicz, rektor Uniwersytetu Poznańskiego w latach 1948/1949 oraz 1951/1952. Jej pracownicy prowadzili zajęcia dydaktyczne z logiki, przede wszystkim dla studentów tego Wydziału. Zob. R. Murawski, J. Pogonowski, *op. cit.*

¹⁶ Zaświadczenie Wojskowej Komendy Rejonowej Poznań – Miasto II z 18.05.1959; Sygn. akt 224, archiwum UAM.

JERZY KMITA — 1956

Katedra Logiki Wydziału Filozoficzno-Historycznego

Obowiązki dydaktyczne asystenta J. Kmity do czasu uzyskania doktoratu polegały na prowadzeniu ćwiczeń z logiki dla studentów Wydziału Filologicznego. Kształcił studentów w tym zakresie przez szereg lat, wykorzystując z dużym powodzeniem swoje zainteresowania i studia nad językiem¹⁷, jak swego czasu napisał promotor jego rozprawy doktorskiej, opiniując jego działalność naukową i dydaktyczną. Po trzech latach pracy w Katedrze Logiki J. Kmity awansował na stanowisko starszego asystenta (1.01.1960–31.08.1962).

W sporządzonym z okazji nowego zatrudnienia, wspomnianym już życiorysie napisał, iż: „Obecnie pragnąłbym, korzystając z propozycji prof. Wiegnera, poświęcić się pogłębianiu swoich wiadomości z tej dziedziny i następnie rozpocząć samodzielną pracę naukową nad zagadnieniami metodologii nauk humanistycznych”. Zatrudnienie w Katedrze Logiki umożliwia więc J. Kmicie rozwijanie ukształtowanych w okresie studiów polonistycznych metodologicznych zainteresowań badawczych, początkowo pod kierunkiem prof. Adama Wiegnera¹⁸, a po jego przejściu na emeryturę – doc. dr. Jerzego Giedymina¹⁹. Jako pracownik naukowo-dydaktyczny Katedry Logiki wdraża się więc do nowej problematyki badawczej. Informując o tym okresie swej pracy przed uzyskaniem doktoratu pisze, że koncentrował się wyłącznie na zagadnieniach metodologicznych:

[...] starałem się [...] opanować teoretycznie a następnie samodzielnie uprawiać trzy następujące działy z tego zakresu: (1) metodologię ogólną nauk empirycznych, (2) metodologię nauk humanistycznych, przede wszystkim zaś – metodologię nauki o literaturze, (3) logiczną rekonstrukcję podstawowych pojęć z zakresu teorii literatury²⁰.

Problematykę logiczno-metodologiczną zgłębiał również biorąc udział w seminariach naukowych K. Ajdukiewicza, które uczony ten prowadził w Warszawie

¹⁷ Opinia promotora dołączona do dokumentacji przewodu doktorskiego. Sygn. akt. 224, Archiwum UAM.

¹⁸ Koncepcji teoriopoznawczej swojego pierwszego mistrza w dziedzinie logicznej teorii języka i nauki poświęcił J. Kmity po jego śmierci w 1967 r. trzy szkice: *Dogmatyzm, sceptycyzm, krytycyzm*, „Nurt”, 1967, nr 12, s. 42-44; *Koncepcja empiryzmu całościowego Adama Wiegnera*, „Studia Filozoficzne”, 1968, nr 2, s. 41-52; *Empiryczny fundament poznania w ujęciu A. Wiegnera*, „Sprawozdania PTPN”, 1969, nr 79, s. 207-208, podkreślając, iż ustalenia Wiegnera, że pozaobserwacyjne twierdzenia naukowe mają treść teoretyczną, hipotetyczną, wyprzedzają pod tym względem odkrycia Karla Poppera: „Oto na dziesięć bez mała lat przed *Logik der Forschung* ukazała się rozprawa *Zagadnienie poznawcze w oświeceniu L. Nelsona* Adama Wiegnera, w której przedstawił swoją koncepcję epistemologiczną” (J. Kmity, *Koncepcja empiryzmu*, „Studia Filozoficzne”, 1968, nr 2, s. 51). Zob.: A. Wiegner, *Zagadnienie poznawcze w oświeceniu L. Nelsona*, Prace Komisji Filozoficznej Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, T. 1, Poznań 1925.

¹⁹ J. Giedymina (1925–1993). W latach 1953–1967 był pracownikiem naukowym Katedry Logiki, od 1961 r. do 1967 jej kierownikiem. W 1967 r. wyjechał do Anglii na pobyt stały. Uważany jest za prekursora poznańskiej szkoły metodologicznej. Zob. K. Zamiara, *U początków poznańskiej szkoły metodologicznej*, w: *Filozofia na Uniwersytecie w Poznaniu. Jubileusz 90-lecia*, pod red. T. Buksińskiego, WNIF, Poznań 2010, s. 283-308; *O nauce i filozofii nauki. Księga poświęcona pamięci Jerzego Giedymina*, pod red. K. Zamiary, WF Humaniora, Poznań 1995.

²⁰ J. Kmity, Życiorys. Sygn. akt 825/392.

po przejściu do pracy w Instytucie Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk w 1955 roku. Píše tedy artykuły, recenzje i omówienia rozpraw z zakresu logiki formalnej i metodologii nauk, publikując je w czasopismach: „Studia Logica” i „Studia Filozoficzne”²¹.

Nie rezygnuje przy tym z typowych zainteresowań literaturoznawczych, zajmując się problematyką współczesnej poezji i krytyki literackiej. Mają one jednak merytoryczny związek z metodologią badań literackich. Swoje przemyślenia w tym względzie ogłasza na łamach pism społeczno-kulturalnych: „Życie Literackie”, „Nowa Kultura”, „Kronika”, „Tygodnik Zachodni” i w almanachach poetyckich.

W związku z podjęciem pracy w Katedrze Logiki rezygnuje z dotychczasowego tematu rozprawy kandydackiej, podejmując problematykę z zakresu semantyki logicznej związaną z metodologicznymi podstawami nauk humanistycznych. 21 września 1961 r. dziekan Wydziału Filozoficzno-Historycznego prof. dr Czesław Łuczak wszczyna mgr. Jerzemu Kmicie przewod doktorski²² na podstawie uchwały Rady Wydziału z 7 września 1961 r. i zatwierdza temat dysertacji doktorskiej²³ zatytułowanej „Znaczenie jako wykładnik sposobu rozumienia wyrażań”. Opiekunem naukowym J. Kmita był początkowo prof. A. Wiegner, ale ze względu na jego przejście na emeryturę w 1960 r., a przede wszystkim powtarzające się okresy choroby zrezygnował z prowadzenia przewodu doktorskiego zatrudnionego przez siebie asystenta. W tej sytuacji na promotora rozprawy doktorskiej J. Kmita Rada Wydziału wyznaczyła doc. dr. Jerzego Giedymina, pracownika naukowego Katedry Logiki.

14 maja 1962 r. Jerzy Kmita zdaje egzaminy doktorskie z ocenami bardzo dobrymi z: Logiki jako dyscypliny kierunkowej i z filozofii oraz z Głównych zagadnień kierunków filozofii jako dyscypliny dodatkowej (pokrewnej) przed Komisją Egzaminu Doktorskiego w składzie: przewodniczący – prodziekan WF-H doc. dr Bolesław Hornowski, członkowie: doc. dr Klemens Szaniawski, doc. dr Jerzy Ziomek, prof. dr Stefan Kaczmarek, doc. dr Jerzy Giedymina, uzyskując oceny bardzo dobre. Z logiki zadano następujące pytania: „1. Nazwy indywidualne a deskrypcje jednostkowe w różnych systemach logicznych, 2. Metafora, metonimia, symbol, 3. Rola decyzji we wnioskowaniach statystycznych, natomiast z filozofii: 1. Rola

²¹ Zob. *W sprawie funkcji semantycznych języka literatury. Na marginesie artykułu J. Pelca „O istnieniu i strukturze dzieła literackiego”*, „Studia Filozoficzne”, 1959, nr 5 (14), s. 175-190; omówienie *Szkice sceptyczne*, „Kronika”, 1957, nr 16, s. 7

²² Ustawa z 5 listopada 1958 r. o szkołach wyższych ustanawiała: „Art. 77 ust. 1 Stopniami naukowymi są stopnie doktora i docenta określonej gałęzi lub dyscypliny naukowej” (DzU z 1958, nr 69, poz. 336).

²³ Wszczyna przewod doktorski i zatwierdza tytuł rozprawy dziekan zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Szkolnictwa Wyższego, Zdrowia, Oświaty, Spraw Zagranicznych oraz Przewodniczącego Głównego Komitetu Kultury Fizycznej w sprawie przeprowadzenia przewodów doktorskich w szkołach wyższych z 17 czerwca 1959 r. (DzU 1959, nr 41, poz. 255). Pismo dziekana WFH dotyczące otwarcia przewodu przez J. Kmitę nr III. WFH/39 – 4/61/62; Sygn. akt 224, Archiwum UAM.

praktyki w procesie poznania, 2. Prawda absolutna i względna w materializmie dialektycznym, 3. Ujęcie zagadnienia wolności w neotomizmie i materializmie dialektycznym”.

Tego samego dnia mgr J. Kmita broni pracę doktorską na Wydziale Filozoficzno-Historycznym, uzyskując stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie logiki. W wydanym 31 sierpnia 1963 r. dyplomie doktorskim stosowny zapis informuje o nadaniu „stopnia doktora nauk humanistycznych” bez wskazania dyscypliny (zakresu)²⁴.

Z dniem 1 września 1962 r. dr J. Kmita został powołany na 3 lata na stanowisko adiunkta. Rekomendując go Radzie Wydziału, kierownik Katedry Logiki doc. dr J. Giedymin napisał w swojej opinii, że: „Mgr Kmita prowadzi z bardzo dobrymi wynikami zajęcia dydaktyczne na Wydziale Filologicznym, którego jest absolwentem. Uważam za pożądane, aby mgr Kmita prowadził na Wydziale Filologicznym wykład z logiki. Mgr Jerzy Kmita jest bardzo inteligentnym i obiecującym pracownikiem nauki zasługującym w pełni na awans”²⁵.

Wraz z objęciem stanowiska adiunkta dr Jerzy Kmita został obarczony nowymi obowiązkami dydaktycznymi i organizacyjnymi. Między innymi powierzono mu funkcję opiekuna Sekcji Metodologicznej Studenckiego Koła Filozoficznego.

W ciągu pięciu lat od uzyskania doktoratu przygotował rozprawę habilitacyjną. Jej pierwotny tytuł – „Teorio-komunikacyjny model interpretacji tekstu”²⁶, zmieniony został później na „Metodologiczne problemy literaturoznawstwa z punktu widzenia kryteriów stosowalności empirycznej terminów teoretycznych”²⁷, by ulec kolejnej, ostatecznej już zmianie na następującej: „Problematyka terminów teoretycznych w odniesieniu do pojęć literaturoznawczych”. Można rzec, że pozostał wierny swym zainteresowaniom metodologicznymi zagadnieniami literaturoznawstwa z czasu studiów polonistycznych, kontynuując w pewnym zakresie problematykę rozprawy doktorskiej, w której rozdz. I cz. II poświęcony został literackiemu znaczeniu wyrażań, a rozdz. IV estetycznemu znaczeniu wyrażań. W związku z pierwszym sformułowaniem tematu pracy habilitacyjnej doc. dr J. Giedymin w swej opinii o dr. J. Kmicie pisze, że: „Przypuszczać należy, że logiczna i teorioinformacyjna analiza języka literackiego będzie specjalnością dr.

²⁴ Dyplom sporządzono z datą 31 sierpnia 1963 r., a wydano zainteresowanemu 10 maja 1968 r. Podpisał go: doc. dr A. Czubiński (w zastępstwie promotora), prorektor prof. dr Cz. Łuczak oraz dziekan prof. dr J. Burszta.

²⁵ Wniosek „Do Rady Wydziału Filozoficzno-Historycznego UAM na ręce Obywatela Dziekana”. Sygn. akt 224 Archiwum UAM. Doc. J. Giedymin nie tytułuje jeszcze J. Kmitę doktorem, ponieważ wniosek nosi datę 10 maja 1962 roku (cztery dni przed obroną doktoratu).

²⁶ Ankieta kwalifikacyjna pomocniczych pracowników nauki z 17.01. 1964. Sygn. akt 1006/143.

²⁷ „Opinia o pracy naukowej dra Jerzego Kmity – adiunkta Katedry Logiki Wydziału Filozof.-Historycznego UAM” uzasadniająca wniosek o przedłużenie etatu na stanowisku adiunkta, sporządzona przez doc. dr. Jerzego Ziomka.

Kmity również w przyszłości. Ze względu na wagę tej dyscypliny zarówno dla Wydz. Filolog. jak i Filozof. Hist. należy postulować utworzenie pracowni lub zakładu poświęconego tym badaniom”²⁸.

3 maja 1967 r. zwraca się J. Kmita z pismem do Rady Wydziału Filozoficzno-Historycznego UAM o wszczęcie przewodu habilitacyjnego. 12 czerwca 1967 r. na wniosek prof. dr. Jerzego Topolskiego, kierownika Katedry Historii Polski Feudalnej do XVIII w. (występującego w zastępstwie i na prośbę przebywającego w Anglii kierownika Katedry Logiki prof. dr. J. Giedymina), Rada Wydziału Filozoficzno-Historycznego na swym posiedzeniu powołała jednogłośnie Komisję ds. Habilitacji dr. Jerzego Kmity w składzie: przewodniczący – dziekan, doc. dr Antoni Czubiński, członkowie: prof. dr Stanisław Kowalski, prof. dr Gerard Labuda, prof. dr Władysław Markiewicz, prof. dr Jerzy Topolski. Rekomendując Radzie Wydziału pracę habilitacyjną J. Kmity, prof. J. Topolski stwierdził, że jest ona:

[...] wartościową a jednocześnie nowatorską pracą naukową. Stanowi ona próbę logicznej rekonstrukcji literaturoznawstwa wolnej od założeń fenomenologicznych i konkretystycznych a jednocześnie stanowi poważny wkład do ogólnej metodologii nauk²⁹.

Na recenzentów dorobku naukowego i rozprawy habilitacyjnej J. Kmity uchwałą Rady Wydziału z 26 czerwca 1967 r. powołani zostali: literaturoznawca prof. dr Henryk Markiewicz (UJ), logik doc. dr Jerzy Pelc (UW) oraz metodolog prof. dr Jerzy Giedymin. Wobec pozostania w Anglii na stałe prof. dr. J. Giedymina Rada Wydziału wycofała go z grona recenzentów, postanawiając równocześnie przenieść habilitację J. Kmity do Katedry Historii Filozofii UAM. W związku z tym dokooptowano do Komsji ds. Habilitacji J. Kmity doc. dr. Stefana Kaczmarka, kierownika tej Katedry, włączając go również do grona recenzentów i powołując kolejnego recenzenta w osobie prof. dr Seweryny Romanhowej z Katedry Logiki Wydziału Matematyki, Fizyki i Chemii.

Kolokwium habilitacyjne dr. J. Kmity odbyło się na VI nadzwyczajnym posiedzeniu Rady Wydziału Filozoficzno-Historycznego w dniu 22 stycznia 1968 r. Przewodniczył dziekan, doc. dr A. Czubiński (protokołował dr Roman Kozłowski). Pytania zadali: prof. dr S. Romanhowa (w sprawie stanowisk w metodologii nauk empirycznych dotyczących zdań obserwacyjnych, w tym V. Van Quine’a i metodologów polskich), pięciokrotnie H. Markiewicz (o powody nieformułowania własnego stanowiska ontologicznego; o konstrukt teoretyczny a pośrednio intencjonalny przedmiot R. Ingardena; o wyższe układy znaczeniowe w teorii literatury, jak postać fikcyjna a Kmity koncepcja semantycznej rzeczywistości przedstawionej; o zastosowanie teorii grafów w analizie utworu literackiego), J. Pelc dwukrotnie (o pojęcie subiektywnego prawdopodobieństwa, przy którego

²⁸ Ankieta kwalifikacyjna pomocniczych pracowników nauki z 17.01. 1964. Sygn. akt. 1006/143.

²⁹ Pismo prof. dr. J. Topolskiego do dziekana Wydziału Filozoficzno-Historycznego Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu z 1 czerwca 1967 r. Sygn. akt. 825/392 Archiwum UAM.

pomocy definiuje się w pracy pojęcie uznawania zdań; o komentarz tezy habilitanta, iż naturalizm antypozytywistyczny można skutecznie przeciwstawiać antynaturalizmowi) i S. Kaczmarek (wyjaśnienie stosunku języka ludzkiego do „języka” zwierząt). Oceniając odpowiedzi habilitanta prof. dr S. Romanhowa stwierdziła, że „dr J. Kmita posiada olbrzymią wiedzę w zakresie logiki i metodologii nauk humanistycznych i wobec tego udzielone przez niego odpowiedzi uważa za w pełni zadowalające”. Jej opinię podzielili: prof. dr H. Markiewicz, doc. dr J. Pelc, doc. dr S. Kaczmarek i doc. dr L. Leja. Prof. dr J. Topolski zauważył, że „obecne kolokwium habilitacyjne uznać należy za jedno z wybitniejszych, że na szczególnie podkreślenie zasługuje duża wiedza kandydata, swobodne nią dysponowanie, że dr J. Kmita w pełni zasługuje na miano samodzielnego pracownika nauki”. Kolokwium przyjęło jednomyślnie i Rada Wydziału „podjęła uchwałę o nadaniu doktorowi Jerzemu Kmicie stopnia docenta habilitowanego z zakresu logiki i metodologii nauk społecznych”³⁰. Pismem z dnia 1 lipca 1968 r. minister oświaty i szkolnictwa wyższego Henryk Jabłoński zatwierdził uchwałę Rady Wydziału Filozoficzno-Historycznego o nadaniu „Ob. dr. Jerzemu Kmicie stopnia docenta nauk humanistycznych w zakresie logiki”³¹.

Wobec uzyskania stopnia naukowego docenta, kurator Katedry Logiki (powołany ze względu na wakujące stanowisko kierownika), doc. dr S. Kaczmarek wystąpił z wnioskiem do Rady Wydziału o powołanie doc. dr. J. Kmity na stanowisko (etat) docenta, co też Rada Wydziału uczyniła na posiedzeniu w dniu 25 marca 1968 r., po czym Senat Akademicki UAM jednomyślnie podjął stosowną uchwałę w tej sprawie na VIII zwyczajnym posiedzeniu 1 kwietnia 1968 r. Prawomocną decyzję wydał minister oświaty i szkolnictwa wyższego inż. Roman Mistewicz, powiadamiając o tym zainteresowanego pismem z 3 sierpnia 1968 r., ustalając objęcie obowiązków docenta etatowego na 1 września 1968 r. (pod warunkiem uprzedniego zgłoszenia się u rektora UAM w celu złożenia ślubowania obowiązującego samodzielnego pracownika nauki³²).

Uzyskanie stanowiska docenta uczyniło z kolei możliwym powierzenie Jerzemu Kmicie funkcji kierownika Katedry Logiki, o co zabiegał jej kurator doc. dr S. Kaczmarek, zgłaszając w tej sprawie wniosek do Rady Wydziału Filozoficzno-Historycznego. Faktycznie – wedle ówczesnej asystentki Katedry mgr Krystyny Zamiary – dr J. Kmita „w 1966 roku z chwilą wyjazdu Jerzego Giedymina do Anglii, przejął [...] nieformalnie jego obowiązki związane z kierowaniem

³⁰ Wypowiedzi te pochodzą z protokołu VI nadzwyczajnego posiedzenia Rady Wydziału Filozoficzno-Historycznego w 22 stycznia 1968 r., poświęconego kolokwium habilitacyjnemu dra Jerzego Kmity. Sygn. akt. 825/392.

³¹ Ustawa z 20 grudnia 1968 r. o zmianie ustawy o stopniach i tytułach naukowych zastępuje stopień docenta stopniem doktora habilitowanego. Art. 17 ust 5 stanowi, iż w ustawie z 31 marca 1965 r. o stopniach naukowych i tytułach naukowych w art. 21 „wyrazy: stają się „odpowiednio stopniami naukowymi doktora i docenta” zastępuje się wyrazami „stają się odpowiednio stopniami naukowymi doktora i doktora habilitowanego” (DzU 1968, nr 46, poz. 334).

³² Pismo nr DU-4-19711-293/68. Sygn. akt 825/392 Archiwum UAM.

pracą naukową i dydaktyczną pracowników Katedry [...]”³³. Rada Wydziału na III zwyczajnym posiedzeniu w dniu 18 listopada 1968 r. zaakceptowała wniosek, po czym rektor UAM prof. dr Czesław Łuczak powołał „Obywatela Docenta na stanowisko kierownika Katedry Logiki na Wydziale Filozoficzno-Historycznym od dnia 1 stycznia 1969 r. do dnia 31 sierpnia 1971 r.”³⁴.

Instytut Filozofii

Katedrą Logiki kierował doc. dr J. Kmita zaledwie 8 miesięcy ze względu na powierzenie mu – w związku z zasadniczą zmianą struktury Uniwersytetu polegającą na likwidacji samodzielnych katedr i utworzeniu instytutów, a w ich strukturze zakładów – zadania zorganizowania Instytutu Filozofii na Wydziale Filozoficzno-Historycznym i powołaniem go przez rektora, prof. dr. Czesława Łuczaka, na stanowisko jego dyrektora z dniem 1 września 1969 r.³⁵ W Instytucie Filozofii objął również od 1 października 1969 r. kierownictwo Zakładu Logiki i Metodologii Nauk³⁶, utworzonego z pracowników naukowo-dydaktycznych Katedry Logiki, pełniąc obie te funkcje, mianowany na kolejne kadencje, nieprzerwanie do czasu przejścia do pracy w powołanym formalnie 1 września 1976 r., m.in. z jego inicjatywy, Instytucie Kulturoznawstwa na Wydziale Historycznym UAM.

Podczas dyrekcji J. Kmity dokonał się znaczący rozwój Instytutu pod względem organizacyjnym, kadrowym, naukowo-badawczym oraz dydaktycznym. Instytut został utworzony z dwóch niezależnych dotąd organizacyjnie katedr działających na Wydziale Filozoficzno-Historycznym: Katedry Historii Filozofii i Katedry Logiki, z których wyodrębniono trzy zakłady: Zakład Historii Filozofii (kierownik S. Kaczmarek), Zakład Filozofii Marksistowskiej (kierownik Jan Such) oraz Zakład Logiki i Metodologii Nauk (kierownik J. Kmita). Do poł. lat 70. XX w. powstały jeszcze dwa zakłady: Zakład Aksjologii (przekształcony w 1975 r. w Zakład Historii Marksizmu – kierownik S. Dziamski) i Zakład Dialektyki Poznania (kierownik L. Nowak). W takim strukturalnym ukształtowaniu funkcjonował Instytut do końca minionego stulecia. Jak podaje Tadeusz Buksiński, obecny dyrektor Instytutu Filozofii:

W dniu powstania Instytut liczył 22 pracowników naukowo-dydaktycznych, w tym 6 docentów, 4 adiunktów, 12 asystentów, żadnego profesora. [...] Lata siedemdziesiąte znamionuje rozrastanie się kadry zatrudnionej w Instytucie Filozofii. Po sześciu latach istnienia, w roku 1975, w Instytucie Filozofii było zatrudnionych

³³ K. Zamiara, *U początków poznańskiej szkoły metodologicznej*, w: *Filozofia na Uniwersytecie w Poznaniu. Jubileusz 90-lecia*, pod red. T. Buksińskiego, WNIF, Poznań 2010, s. 292.

³⁴ Pismo nr VIII-K-26/68/69. Sygn. akt 825/392 Archiwum UAM.

³⁵ Pismo rektora UAM Nr VIII-K- 28/666/69/70 z 22 września 1969 r. Sygn. akt. 825/392.

³⁶ Pismo rektora UAM Nr VIII-K-26-109-69/70 z 7 października 1969 r. Sygn. akt. 825/392.

4 profesorów, 3 docentów, 1 doktor habilitowany, 22 doktorów, 17 starszych asystentów i 3 asystentów.³⁷

Wzrost liczebny kadry był możliwy nie tylko w rezultacie zwiększającego się zapotrzebowania dydaktycznego na tzw. zajęcia usługowe z zakresu logiki i filozofii, jako obowiązkowe przedmioty nauczania na wszystkich kierunkach studiów (głównie przedmiotu „Filozofia marksistowska”). Był to w równej mierze efekt zabiegów i starań J. Kmity jako dyrektora Instytutu, dążącego do objęcia planem badań naukowych problematyki podstawowych dziedzin filozofii i odpowiedniego kształcenia młodych adeptów nauki w zakresie filozofii.

W 1970 r. rozpoczęło działalność Studium Doktoranckie, którego słuchaczami byli absolwenci różnych kierunków studiów. Była to rzeczywista „kuźnia” kadr naukowych, głównie w zakresie metodologii nauk humanistycznych dla wielu dyscyplin nauk humanistycznych i uprawiających je instytucji naukowych. W roku 1973 uruchomiono studia stacjonarne filozofii, których pierwsi absolwenci pojawili się w 1978 r.

Działalność naukowa, dydaktyczna i organizacyjna doc. Kmity, jak również jego aktywność naukowo-dydaktyczna została doceniona przez władze Uniwersytetu, które przyznały mu w 1973 r. nagrodę z okazji Dnia Nauczyciela za osiągnięcia w pracy naukowej, dydaktyczno-wychowawczej i organizacyjnej. Podobne wyróżnienie otrzymał w 1975 r. jako nagrodę rektora za całokształt pracy dla dobra Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu w roku akademickim 1974/75. Rok później (1976) uzyskał nagrodę rektora za osiągnięcia w dziedzinie naukowo-badawczej. Jego wkład w badania kultury artystycznej, wieloletnie poznawcze i krytyczne zajmowanie się sztuką uhonorowane zostały w 1976 r. przez ministra kultury i sztuki odznaką Zasłużony Działacz Kultury. W następnym roku (1977) otrzymał nagrodę indywidualną II stopnia ministra nauki, szkolnictwa wyższego i techniki „za osiągnięcia w dziedzinie badań naukowych za książkę pt. *Szkice z teorii poznania naukowego*”. Jego dokonania naukowe zostały zauważone również przez władze polityczno-administracyjne Wielkopolski, które przyznały mu Nagrodę Naukową Województwa Poznańskiego za rok 1977, a w tym samym roku prezydent Miasta Poznania Odznakę Honorową Miasta Poznania za zasługi w promowaniu Poznania poprzez jego działalność naukową i głośną, by nie rzec sławną, w kraju „szkołę naukową”. W 1978 r. J. Kmita został odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, a w następnym roku Medalem Komisji Edukacji Narodowej.

Wyróżnienia te pokazują, że mimo absorbującej, czasochłonnej działalności organizacyjnej i administracyjnej, mimo licznych obowiązków w ramach UAM i poza Uniwersytetem, ograniczających możliwości prowadzenia badań naukowych, Profesor przejawiał wysoką aktywność naukową. Był to okres uzyskiwania

³⁷ T. Buksiński, *Filozofia na Uniwersytecie w Poznaniu w wymiarze instytucjonalnym*, w: *Filozofia na Uniwersytecie w Poznaniu. Jubileusz 90-lecia*, pod red. T. Buksińskiego, WNIF, Poznań 2010, s. 22.

oryginalnych i doniosłych dla polskiej humanistyki, nie tylko filozofii nauki, wyników badawczych.

Jego rosnąca i coraz bardziej znacząca rola w środowisku filozoficznym sprawiła, że wybrany został w 1972 r. do Prezydium Komitetu Nauk Filozoficznych Polskiej Akademii Nauk, pozostając jego członkiem do 1986 r.

Dorobek naukowy doc. dr. J. Kmity w postaci kilkudziesięciu publikacji³⁸ oraz jego aktywność w życiu naukowym jako organizatora i referenta na wielu konferencjach naukowych, jak również udział w kształceniu kadr naukowych stał się podstawą wniosku o nadanie mu tytułu naukowego profesora nadzwyczajnego. W tej sprawie stanowisko zajęła Rada Wydziału Filozoficzno-Historycznego na V zwyczajnym posiedzeniu w dniu 24 kwietnia 1972 r. W dyskusji nad wnioskiem zgłoszonym przez dziekana prof. dr. Jerzego Ochmańskiego wypowiedzieli się – jak wynika z protokołu sporządzonego przez doc. dr. hab. Julię Zabłocką – „prof. dr. Jerzy Topolski, który podkreślił znaczenie, jakie mają prace badawcze doc. Kmity dla integracji nauk humanistycznych; prof. dr. Burszta, który przytoczył opinię warszawskiego środowiska logików, nadzwyczaj pozytywnie oceniającego osiągnięcia badawcze doc. Kmity; doc. dr. habil. L. Nowak, który podkreślił i zwrócił uwagę na wszechstronność warsztatu naukowego doc. Kmity; prof. dr. J. Żak, który uwypuklił zasługi doc. Kmity w zakresie popularyzacji przedmiotu. [...] Rada powołała Komisję w składzie: prof. dr. J. Ochmański – przewodniczący, doc.

³⁸ *Wartości i oceny*, „Studia Filozoficzne”, 1968, nr 1, s. 145-151; *Koncepcja empiryzmu całościowego Adama Wiegnera*, „Studia Filozoficzne”, 1968, nr 2, s. 41-52; [wraz z W. Ławniczakiem] *Signe – symbole – allegorie*, w: *Materiały z Międzynarodowego Sympozjum Semiotycznego*, Warszawa 1968, s. 75-108; *Strukturalizm jako koncepcja metodologiczna*, „Kultura i Społeczeństwo”, 1968, nr 2, s. 45-62; [wraz z T. Kostyrkową] *Metodologiczny status wypowiedzi wartościujących*, w: A. Ryszkiewicz (red.), *O wartości dzieła sztuki*. Desa – Arkady, Warszawa 1968, s. 25-65; Rec. D. Braybrooke, *Philosophical Problems of the Social Sciences*, „Studia Metodologiczne”, vol. 4, 1968, s. 107-110; Rec. *Logiczna teoria nauki*, „Studia Logica”, vol. 22, 1968, s. 173-176; *Proces historyczny w literaturze i sztuce*, „Pamiętnik Literacki”, 1968, nr 2, s. 418-435; *Empiryczny fundament poznania w ujęciu A. Wiegnera*, „Sprawozdania PTPN”, 1969, nr 79, s. 207-208; *Wartości i oceny*, „Studia Filozoficzne”, 1968, nr 1, s. 145-151; *Koncepcja empiryzmu całościowego Adama Wiegnera*, „Studia Filozoficzne”, 1968, nr 2, s. 41-52; [wraz z W. Ławniczakiem] *Signe – symbole – allegorie*, [w:] *Recherches sur systemes signifiants*, Hague 1973, p. 19-54; tłum. polskie: *Znak – symbol – alegoria*, „Studia Semiotyczne”, 1970, nr 1, s. 75-108; *Rozumienie w procesie odbioru dzieła literackiego*, „Studia Metodologiczne”, vol. 6, 1969, s. 131-156; [wraz z L. Nowakiem] *O racjonalizującym charakterze badań humanistycznych*, „Studia Filozoficzne”, 1969, nr 5, s. 49-77; to samo po angielsku w: „The Polish Sociological Bulletin”, 1971, nr 1, s. 43-68; *Uwagi o holizmie marksowskim jako koncepcji metodologicznej*, w: J. Topolski (red.), *Założenia metodologiczne „Kapitału” K. Marksa*, Książka i Wiedza, Warszawa 1970, s. 59-121; *Kilka uwag o możliwości wykorzystania pojęć teorii grafów w procesie nauczania*, „Neodidagmata”, 1970, s. 45-52; *Sens a racja funkcjonalna*, w: S. Nowak (red.), *Metodologiczne problemy teorii socjologicznych*, PWN, Warszawa 1971, s. 85-102; Przedruk: *Meaning and functional reason*, *Quality & Quantity*, 1971, Volume 5, Number 2, Pages 353-368; *C. Lévi-Straussa propozycje metodologiczne*, „Studia Filozoficzne”, 1971, nr 3, s. 127-136; *Marxizm wobec kontrowersji: realizm – instrumentalizm*, „Studia Metodologiczne”, vol. 8, 1971, s. 3-37. To samo po angielsku: *Marxism and the Controversy Between Realism and Instrumentalism*, „Studia Metodologiczne”, vol. 11, 1974, s. 5-34; *Analiza pojmowania uniwersalnych praw nauki* (rec.: J. Such, *Problem uniwersalności praw naukowych*), vol. 8, 1971, s. 132-137; *Czy potrzebna jest reinterpretacja metody badawczej K. Marksa?*, „Człowiek i Światopogląd”, 1971, nr 6, s. 106-109; *Z metodologicznych problemów interpretacji humanistycznej*, PWN, Warszawa 1971, s. 193.

dr habil. J. Such oraz doc. dr hab. L. Nowak – członkowie³⁹. Komisja ds. unadzwyczajnienia doc. dr. Jerzego Kmity na posiedzeniu 12 maja 1972 r., podzielając wyrażoną przez Radę Wydziału opinię w sprawie kwalifikacji naukowych doc. J. Kmity zaproponowała, a Rada Wydziału powołała na recenzentów jego dorobku naukowego: prof. dr. Tadeusza Czeżowskiego z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, prof. dr. Jerzego Pelca z Uniwersytetu Warszawskiego oraz prof. dr. Jerzego Topolskiego z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Podkreślić należy, iż prof. J. Topolski w konkluzji recenzji dorobku naukowego J. Kmity, w uznaniu jego oryginalnych i nowatorskich osiągnięć badawczych, zaproponował Komisji wystąpienie bezpośrednio o tytuł profesora zwyczajnego dla J. Kmity z pominięciem tytułu profesora nadzwyczajnego. Postulat ten nie znalazł jednak poparcia Komisji, która wystąpiła do Rady Wydziału „z wnioskiem o przedstawienie doc. dra J. Kmity do tytułu profesora nadzwyczajnego”⁴⁰. Został on jednomyślnie poparty przez Radę Wydziału, następnie uczynił to jednogłośnie Senat Akademicki UAM na II zwyczajnym posiedzeniu w dniu 8 stycznia 1973 r. Podczas dyskusji prof. dr hab. Cz. Łuczak podkreślił zasługi doc. dr. hab. J. Kmity dla rozwoju logiki i metodologii⁴¹. Rada Państwa PRL nadała doc. dr. hab. Jerzemu Kmicie tytuł profesora nadzwyczajnego nauk humanistycznych uchwałą nr 26/74 z dnia 4 kwietnia 1974 r. W ślad za tym Minister Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki powołał prof. dr hab. J. Kmitę na stanowisko profesora nadzwyczajnego z dniem 1 maja 1974 r.⁴²

Nadanie tytułu profesora nadzwyczajnego J. Kmicie nastąpiło 12 lat po doktoracie, a 6 lat po habilitacji. Świadczy to o jego intensywnej twórczej pracy naukowo-badawczej i uzyskanych w tym krótkim czasie znaczących, niebudzących pod tym względem wątpliwości środowiska naukowego, w szczególności jego gremiów oceniających, rezultatów badawczych, które sankcjonuje niejako uhonorowanie prof. J. Kmity przez sekretarza Wydziału I Polskiej Akademii Nauk Nagrodą im. Tadeusza Kotarbińskiego za osiągnięcia w dziedzinie badań naukowych przyznaną w 1974 r.

Dostrzegając i doceniając ogromny wkład prof. dr hab. J. Kmity w rozwój polskiej humanistyki, w szczególności filozofii nauki i metodologii nauk humanistycznych, dziekan WNS UAM prof. dr hab. Seweryn Dziamski pismem z 8 maja 1976 r. zwrócił się do Rady Wydziału Nauk Społecznych z wnioskiem o wszczęcie postępowania kwalifikacyjnego w sprawie wyboru prof. dr. habil. Jerzego

³⁹ Wyciąg z protokołu V zwyczajnego posiedzenia Rady Wydziału Filozoficzno-Historycznego UAM, odbytego w dn. 24 kwietnia 1972 r. Sygn. akt. 825/393 Archiwum UAM.

⁴⁰ Protokół z posiedzenia Komisji ds. unadzwyczajnienia doc. dr. Jerzego Kmity odbytego w dn. 8.XII.1972 r. Sygn. akt. 825/393 Archiwum UAM.

⁴¹ Wyciąg z protokołu II zwyczajnego posiedzenia Senatu Akademickiego UAM z dn. 8 stycznia 1973 r. Sygn. akt. 825/393 Archiwum UAM.

⁴² Pismo MNSzWiT Nr DU-4-19711a/36/74 z dn. 23 kwietnia 1974 r. Sygn. akt. 825/393 Archiwum UAM.

Kmity na członka korespondenta Polskiej Akademii Nauk. Rada Wydziału podjęła jednomyślną uchwałę w tej sprawie dnia 10 maja 1976 r., a pismo popierające z charakterystyką działalności naukowej J. Kmity podpisał rektor UAM prof. dr hab. Benon Miśkiewicz. Równoległe z inicjatywą wyboru J. Kmity na członka korespondenta PAN występują wybitni przedstawiciele poznańskiego uniwersyteckiego środowiska naukowego, członkowie Polskiej Akademii Nauk: prof. dr Gerard Labuda, prof. dr Jerzy Topolski, prof. dr Ludwik Zabrocki, zgłaszając w piśmie z dnia 3 czerwca 1976 r. kandydaturę J. Kmity sekretarzowi naukowemu PAN, prof. dr. Janowi Kaczmarkowi za pośrednictwem sekretarza Wydziału I PAN prof. dr. Władysława Markiewicza. W czterostronicowym uzasadnieniu wniosku scharakteryzowali zakres badań naukowych prof. Kmity, znaczenie ich rezultatów dla nauk humanistycznych, jego wkład w kształcenie kadr naukowych i organizowanie życia naukowego, a przede wszystkim jego zasadniczą rolę w uformowaniu środowiska naukowego skupionego wokół wspólnych podstaw metodologicznych⁴³. Trzeba było jednak aż 10 lat, aby wniosek o powołanie prof. J. Kmity na członka korespondenta Polskiej Akademii Nauk doczekał się realizacji. Aktu tego dokonało Zgromadzenie Ogólne PAN 30 maja 1986 r. Osiem lat później, 16 grudnia 1994 r., wybrano prof. J. Kmitę na członka rzeczywistego PAN.

Trzy lata od uzyskania tytułu profesora nadzwyczajnego Rada Wydziału Nauk Społecznych wszczęła postępowanie o nadanie mu tytułu profesora zwyczajnego, uznając, że jego dorobek naukowy w okresie od momentu przeprowadzenia procedury o nadanie tytułu profesora nadzwyczajnego wzrósł znacznie⁴⁴.

⁴³ Sygn. akt. 825/394.

⁴⁴ *Posłowie* (do metodologicznego numeru), „Studia Filozoficzne”, 1972, nr 2, s. 243-252; *Kilka uwag o idealizacji w badaniach logicznych nad językiem nauki*, „Studia Semiotyczne” 1972, nr 3, s. 57-74; *Elementy logiki w dydaktyce szkoły wyższej*, „Neodidagmata”, 1972, nr 4, s. 89-101; *Metodologia nauk jako dyscyplina humanistyczna*, „Studia Filozoficzne”, 1972, nr 1, s. 43-63; *Czy klasyczna koncepcja prawdy jest nieaktualna?* „Człowiek i Światopogląd”, 1973, nr 1, s. 106-123; *O poznawczym oraz praktycznym znaczeniu badań metodologicznych*, „Studia Filozoficzne”, 1973, nr 6, s. 175-188. To samo (w skróconej wersji) po rosyjsku: „Woprosy Filosofii”, 1973, nr 5, s. 101-108; *O niejednorodności aksjologicznej predykatów oceniających*, „Studia Semiotyczne”, 1973, nr 5, s. 109-125. To samo po angielsku w: *On Axiological Heterogeneity of Evaluating Predicates*, „Poznań Studies in the Philosophy of the Sciences and the Humanities”, vol. 2, 1976, no. 1, s. 7-21; *Semiotyka humanistyczna wobec tzw. zasady „dostatecznej racji”*, „Problemy nauk pomocniczych historii”, vol. 2, 1973, nr 68, Uniwersytet Śląski w Katowicach, s. 7-28; [wraz z J. Topolskim] *Wstęp*, w: J. Kmity (red.), *Elementy marksistowskiej metodologii humanistyki*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1973, s. 5-20; *Interpretacja humanistyczna a wyjaśnianie funkcjonalne*, w: *Elementy marksistowskiej metodologii humanistyki*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1973, s. 206-221. *Dyrektywa wyjaśniania funkcjonalno-genetycznego*, w: *Elementy marksistowskiej metodologii humanistyki*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1973, s. 237-254; *Antynaturalizm intuicjonistyczny*, w: *Elementy marksistowskiej metodologii humanistyki*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1973, s. 325-349; [wraz z A. Pałubicką] *Uwagi o metodzie dialektycznej Karola Marksa*, „Studia Filozoficzne”, 1973, nr 11/12, s. 61-73; *O integracyjnej roli marksistowskiej metodologii nauk*, „Człowiek i Światopogląd”, 1973, nr 10, s. 67-80; *Rola marksistowskiej metodologii nauk w kształceniu i wychowaniu młodego pokolenia*, „Życie Szkoły Wyższej”, 1973, nr 7/8, s. 42-57; *Słowo wstępne*, w: J. Kmity (red.), *Metodologiczne implikacje epistemologii marksistowskiej*, PWN, Warszawa 1974, s. 5-8; *Orientacja filozoficzna a dyrektywy metodologiczne*, „Studia Filozoficzne”, 1974, nr 8, s. 151-157; *O dwóch rodzajach wyjaśniania*, „Studia Filozoficzne”, 1974, nr 9, s. 25-40; [wraz z W. Ławniczakiem] *Marksizm a empiryzm*, „Studia Filozoficzne”, 1974, nr 10, s. 3-23; *Kontekst odkrycia – kontekst uzasadniania*, „Studia Metodologiczne” 1974, nr 12, s. 29-47; *Oceny krytyczno-literackie jako źródło historyczne*, w: J. Sławiński (red.), *Badania nad krytyką literacką*, Wrocław 1974, Ossolineum, s. 33-55;

Ze stosownym wnioskiem wystąpił dziekan prof. dr hab. S. Dziamski w dniu 10 stycznia 1977 r. „W dyskusji nad wnioskiem wypowiedział się prof. L. Nowak, który stwierdził, iż cechą charakterystyczną dorobku naukowego prof. J. Kmity jest konsekwentne rozwijanie własnej oryginalnej koncepcji epistemologii marksistowskiej. Koncepcja ta, rozwijana od szeregu lat, obfituje już dzisiaj w liczne prace kontynuatorów stosujących główne jej idee. Ma ona też istotne konsekwencje dla innych dziedzin filozofii marksistowskiej, w tym tak pozornie odległych od epistemologii, jak materializm historyczny, a nawet dialektyka marksistowska. Wskazuje to w sumie na doniosłość koncepcji epistemologicznej rozwijanej przez prof. Kmitę”⁴⁵. Rada Wydziału powołała Komisję ds. uzwyczajnienia prof. dr hab. Jerzego Kmity w składzie: prof. S. Dziamski jako przewodniczący, prof. S. Kaczmarek, prof. S. Kowalski, prof. A. Kwilecki, prof. L. Nowak. Komisja zebrana 7 lutego zaproponowała na recenzentów: prof. dr hab. Zdzisława Cackowskiego z Uniwersytetu im. Marii Curie-Skłodowskiej, prof. dr hab. Klemensa Szaniawskiego z Uniwersytetu Warszawskiego oraz prof. dr hab. Jerzego Topolskiego. Prof. Cackowski poprosił o wycofanie go ze składu opiniodawców ze względu na pełnioną funkcję w Centralnej Komisji Kwalifikacyjnej Do Spraw Kadr Naukowych. W jego miejsce Komisja i Rada Wydziału powołały prof. dr hab. Zdzisława Augustynka z Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Wobec bardzo pochlebnych recenzji Komisja w dniu 6 czerwca 1977 r. jednogłośnie wystąpiła z wnioskiem do Rady Wydziału o dalszą procedurę w tej sprawie. Rada Wydziału na posiedzeniu w tym samym dniu poparła jednomyślnie

Jak uprawiać metodologię nauk (Uwagi polemiczne w związku ze szkicem T. Batoga), „Studia Filozoficzne”, 1975, nr 1, s. 79-86; [wraz z J. Topolskim] *Indywidualizm i antyindywidualizm (W związku z Uwagami prof. Z. Cackowskiego)*, „Studia Filozoficzne”, 1975, nr 3, s. 131-136; *W poszukiwaniu modelu integracji nauk*, „Studia Filozoficzne”, 1975, nr 4, s. 7-18; *Kto upraszcza marksizm?*, „Studia Filozoficzne”, 1975, nr 8, s. 121-126; *Work of Art – Its Concretization – Artistic Value – Aesthetic Value*, [w:] R. Ingarden and Contemporary Polish Aesthetics, PWN, Warszawa 1975, s. 109-127; *O marksistowskiej teorii sztuki – uwagi metodologiczne*, w: *Z problemów marksistowskiej teorii i krytyki sztuki*, KAW, Poznań 1975, s. 39-42; *Wstęp*, w: Walter Benjamin, *Twórca jako wytwórca*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1975, s. 1; *Wstęp*, w: J. Kmita (red.) *Wartość – dzieło – sens*, Książka i Wiedza, Warszawa 1975, s. 5-13; *Sens i konwencja*, w: *ibidem*, s. 17-36; *Homo symbolicus*, w: *ibidem*, s. 86-96; *Wartość dzieła sztuki a prawda*, w: *ibidem*, s. 119-142; *O dwóch rodzajach wartości związanych z dziełem sztuki*, w: *ibidem*, s. 171-195; [wraz z L. Nowakiem i J. Topolskim] *O nieuprawnionych alternatywach*, „Nowe Drogi”, 1975, nr 10, s. 102-112; To samo w: *Against the False Alternatives*, „Poznań Studies in the Philosophy of the Sciences and the Humanities”, vol. 1, 1975, nr 2, pp. 1-10; *O pojęciu możliwości oraz konieczności historycznej*, „Studia Metodologiczne”, vol. 13, 1975, s. 49-69; *Norma metodologicznego neutralizmu aksjologicznego*, w: J. Lazari-Pawłowska (red.), *Metaetyka*, PWN, Warszawa 1975, s. 463-485; *Humanistic Interpretation*, „Poznań Studies in the Philosophy of the Sciences and the Humanities”, vol. 1, 1975, no. 1, pp. 3-8; *Uwagi o neopozytywistycznej teorii poznania*, „Człowiek i Światopogląd”, 1976, nr 2, s. 20-40; *Neopozytywizm a szkoła lwowsko-warszawska*, w: *Materializm dialektyczny a myśl mieszczańska*, COM SNP, Warszawa 1976, s. 47-84; *O marksistowskich dyrektywach metodologicznych badań humanistycznych*, w: H. Markiewicz (red.), J. Sławiński, *Problemy metodologiczne współczesnego literaturoznawstwa*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1976, s. 7-31; *Die Gültigkeitskonzeption wissenschaftlicher Behauptungen in der marxistischer Epistemologie*, „Deutsche Zeitschrift für Philosophie”, 1976, nr 12, s. 1473-1477; *Kilka uwag na marginesie dyskusji o strukturalizmie*, „Studia Metodologiczne”, z. 16 (1976), s. 123-130.

⁴⁵ Wyciąg z protokołu V zwyczajnego posiedzenia Rady Wydziału Nauk Społecznych UAM, odbytego w dn. 10 stycznia 1977 r. Sygn. akt. 825/393 Archiwum UAM.

wniosek o nadanie prof. dr. hab. J. Kmicie tytułu profesora zwyczajnego i skierowała go do Senatu Akademickiego UAM. Senat również wniosek poparł (na II zwyczajnym posiedzeniu w dniu 5 grudnia 1977 r.). Rada Państwa PRL nadała J. Kmicie tytuł profesora zwyczajnego nauk humanistycznych uchwałą nr 27/79 z dnia 12 kwietnia 1979 r., a minister nauki, szkolnictwa wyższego i techniki powołał go na stanowisko profesora zwyczajnego od dnia 1 maja 1979 r.⁴⁶

W momencie rozpoczęcia postępowania o nadanie tytułu profesora zwyczajnego J. Kmita był już pracownikiem Instytutu Kulturoznawstwa UAM. Pismem z dnia 18 czerwca 1976 r. zwrócił się do rektora UAM, prof. dr. hab. Benona Miśkiewicza z prośbą o przeniesienie do pracy w uruchamianym właśnie Instytucie Kulturoznawstwa na Wydziale Historycznym UAM, w którym zamierzał zająć się kształceniem kadry naukowej dla jego potrzeb badawczych i dydaktycznych oraz organizacją planowanego w Instytucie Zakładu Historii i Metodologii Nauk o Kulturze. W związku z tym poprosił również o zwolnienie z funkcji dyrektora Instytutu Filozofii oraz kierownika Zakładu Logiki i Metodologii Nauk. W uzasadnieniu wniosku pisał:

Pozytywne rozpatrzenie mej prośby jest dla mnie sprawą niesłychanej wagi, ponieważ umożliwi mi ono upragnione skoncentrowanie się na pracy, która najbardziej mi odpowiada i w której mogę być rzeczywiście wydajny; jest to kształcenie młodej kadry oraz własne badania naukowe z zakresu metodologii humanistyki. W chwili obecnej zbyt jestem zaabsorbowany obowiązkami dyrektorskimi, aby móc spokojnie zająć się pracą, do której czuję się predestynowany. Z drugiej strony rozwój Instytutu Filozofii osiągnął punkt, w którym moja w nim obecność nie jest warunkiem niezbędnym ani dalszego rozrostu badań naukowych ani ilościowego wzrostu kadry naukowej. Jeśli jest w tym jakaś część mojej zasługi, to tym bardziej czuję się w prawie prosić o umożliwienie mi (po siedmioletniej blisko przerwie) podjęcia intensywniejszych badań własnych.⁴⁷

Przychylając się do tego wniosku, rektor prof. dr B. Miśkiewicz przyjął rezygnację J. Kmitę z funkcji w Instytucie Filozofii z dniem 1 lutego 1977 r.⁴⁸ i w porozumieniu z dziekanami Wydziału Historycznego i Wydziału Nauk Społecznych⁴⁹ wyraził zgodę na przeniesienie prof. J. Kmitę do Instytutu Kulturoznawstwa również z dniem 1 lutego 1977 r.⁵⁰ Złożył podziękowania prof. J. Kmicie „za ogromny wkład pracy włożony w organizację procesów naukowych i dydaktycznych oraz w zakresie kształcenia kadr naukowych Instytutu Filozofii”. Stwierdzał, iż: „Pod kierownictwem Pana Profesora Instytut Filozofii stał się

⁴⁶ Pismo MNSzWiT Nr DKZ-III-1902/151/78/79 z dn. 5 maja 1979 r. Sygn. akt. 825/393.

⁴⁷ Sygn. akt. 825/392.

⁴⁸ Pismo rektora UAM Nr KO-1769/76/77 z dn. 17.01.1977 r. Sygn. akt. 825/392.

⁴⁹ Wynikało to z faktu funkcjonowania Instytutu Kulturoznawstwa na Wydziale Historycznym (do 30.12.1983 r.), a Instytutu Filozofii na Wydziale Nauk Społecznych, utworzonym 31.08.1975 r. w rezultacie podziału Wydziału Filozoficzno-Historycznego.

⁵⁰ Pismo rektora UAM nr KO-2311/76/77 z dnia 11.03.1977 r. Sygn. akt. 825/392.

poważną placówką naukową i uzyskał olbrzymi autorytet w kraju i za granicą⁵¹. Zakończenie kierowania Instytutem Filozofii zwieńczyła przyznana Profesorowi nagroda rektora UAM za osiągnięcia w pracy dla dobra Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu w roku akademickim 1976/77.

Instytut Kulturoznawstwa

W nowej placówce uniwersyteckiej wedle wyrażenia rektora i zgodnie z jego prośbą, prof. J. Kmita aktywnie włączył się w jej działalność, podobnie jak wcześniej w proces jej tworzenia i organizowania oraz w formowanie programu studiów kulturoznawczych i badań naukowych nad kulturą. Zgodnie ze swoim zamierzeniem skoncentrowania się na pracy badawczej, nie podjął obowiązków administracyjnych, mając jednak wpływ na politykę naukową i kadrową Instytutu, którym kierował dr Krzysztof Kostyrko. Został powołany przez rektora na funkcję przewodniczącego Rady Naukowej Instytutu Kulturoznawstwa na okres od 1 lutego 1977 r. do 31 sierpnia 1978 r. (do końca ówczesnej kadencji władz uczelni)⁵². W następnych latach przewodniczył Radzie Instytutu z urzędu jako jego dyrektor.

Prof. J. Kmita zajął się organizacją badań naukowych w Instytucie w szczególności jako kierownik Zakładu Metodologii i Historii Nauk o Kulturze powołany z dniem 3 marca 1977 r. Funkcję tę pełnił do końca roku ak. 2001/2002 (31 sierpnia 2002 r.), po którym przeszedł na emeryturę. Zakład zmienił dwukrotnie swoją nazwę, dostosowując ją do zróżnicowanego profilu badawczego w danym okresie, chociaż jego podstawową problematyką naukową pozostała metodologia nauk o kulturze (1.09.1980–31.09.1987 – Zakład Teorii Kultury i Metodologii Badań nad Kulturą; od 1.10.1987 r. funkcjonuje jako Zakład Historii i Metodologii Nauk o Kulturze).

Zgodnie ze swoją deklaracją dotyczącą kształcenia młodej kadry naukowej Instytutu Profesor prowadził comiesięczne seminaria naukowe, a od 1 października 1977 r. do 31 sierpnia 1978 r. kierował Stacjonarnym Studium Doktoranckim w Zakresie Historii i Teorii Kultury Wydziału Historycznego. Po roku zrezygnował z kierowania Studium w związku z objęciem stanowiska dyrektora Instytutu Kulturoznawstwa.

Nie była mu dana zbyt długo sytuacja uwolnienia się od obowiązków organizacyjno-administracyjnych w UAM, albowiem już rok później w związku z przejściem dr. K. Kostyrki do innej pracy objął, z konieczności i w poczuciu odpowiedzialności za rozwój Instytutu Kulturoznawstwa, stanowisko dyrektora Instytutu. Mianowany po raz pierwszy na okres od 1 września 1978 r. do 31

⁵¹ Pismo rektora UAM nr KO-1769/76/77 z dnia 17.01.1977 r. Sygn. akt. 825/392.

⁵² Pismo rektora UAM nr KO-1838/76/77 z dn. 14.01.1977 r. Sygn. akt. 825/392.

sierpnia 1981 r.⁵³, funkcję tę sprawował do 31 sierpnia 1993 r. z roczną przerwą na urlop naukowy w roku ak. 1987/88. W tym czasie obowiązki dyrektora pełniła wicedyrektor ds. naukowych doc. dr hab. Krystyna Zamiara.

Podejmował i inne zadania organizacyjne w Uniwersytecie. Wielokrotnie był przewodniczącym lub członkiem Wydziałowej Komisji Rekrutacyjnej dla kierunku „filozofia i kulturoznawstwo”. W latach 1982–1984 był członkiem Rektorskiej Komisji ds. Wykładów Uniwersyteckich a w roku akademickim 1986/1987 brał udział w pracach Wydziałowej Komisji Oceniającej dla dokonywania okresowych ocen nauczycieli akademickich niebędących profesorami.

Organizacyjna sfera aktywności zawodowej J. Kmita stanowiła dla niego duże obciążenie, odrywając od badań naukowych, ale według zgodnej opinii kierowanych przez Profesora zespołów pracowniczych wszelkie funkcje zarządczo-administracyjne pełnił rzetelnie, będąc znakomitym kierownikiem Katedry Logiki, następnie Instytutu Filozofii i Instytutu Kulturoznawstwa oraz instytutowych zakładów naukowych i zespołów badawczych.

Z pracą w Instytucie Kulturoznawstwa wiążą się jego analizy wiodące do skonstruowania oryginalnej teorii kultury zwanej początkowo socjopragmatyczną, a następnie społeczno-regulacyjną teorią (koncepcją) kultury. Wykorzystując jej założenia, zespół pracowników naukowo-dydaktycznych Instytutu Kulturoznawstwa prowadził nowatorskie badania nad kulturą i uczestnictwem w kulturze, wyraźnie się wyróżniające i odróżniające w polskich studiach nad kulturą symboliczną, co stanowiło podstawę do uznania poznańskiego zespołu kulturoznawców za p o z n a ń s k ą s z k o ł ę k u l t u r o z n a w c z ą .

Z dniem 30 września 2002 r. J. Kmita przeszedł formalnie na emeryturę. O wygaśnięciu jego stosunku pracy w Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza poinformowała go minister edukacji narodowej i sportu Krystyna Łybacka, pismem z 4 kwietnia 2002 r., w którym równocześnie dziękowała Profesorowi za lata pracy zawodowej, pisząc: „Proszę przyjąć wyrazy uznania i serdeczne podziękowania za wieloletnią twórczą działalność naukowo-badawczą oraz dydaktyczno-wychowawczą”⁵⁴.

Rektor UAM prof. dr hab. Stanisław Lorenc przedłużył zatrudnienie Profesora, na podstawie umowy o pracę, do 31 grudnia 2002 r. Tego dnia po 47 latach J. Kmita zakończył pracę zawodową w Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, z którym związany był od czasu studiów polonistycznych. Uniwersytetowi w Poznaniu pozostał wierny mimo kilku przynajmniej propozycji podjęcia pracy w innej uczelni w Polsce bądź instytucie PAN, opierając się w niektórych przypadkach nawet presji ze strony władz centralnych. Jak zapewnił w skierowanym do rektora UAM piśmie w sprawie swojego przejścia do Instytutu Kulturoznawstwa: „Podkreślam, że nie usiłowałem nigdy, ani też nie usiłuję obecnie

⁵³ Pismo rektora UAM Nr KO-4163/77/78 z 1.09.1978 r. Sygn. akt. 825/392.

⁵⁴ Pismo DSW-2-BB-431-37/E/2002.

przenieść się do innego ośrodka akademickiego, w którym mógłbym się zająć tylko pracą naukową, ponieważ czuję się związany z naszym środowiskiem uniwersyteckim, a zwłaszcza z prowadzonymi w nim badaniami metodologicznymi”⁵⁵.

Przejsie na emeryturę nie oznacza jednak końca aktywności badawczej Profesora, który nadal uczestniczy w konferencjach i seminariach naukowych i pisze ważne teksty naukowe. Po przejściu na emeryturę opublikował 2 książki i 10 artykułów w pracach zbiorowych i czasopismach naukowych⁵⁶.

Dokonywania naukowe

Jerzy Kmity nieprzerwanie od ukończenia studiów w 1957 r. dokumentuje swoimi oryginalnymi i nowatorskimi dokonywaniami badawczymi, że uprawianie nauki jest jego życiowym powołaniem. Formalnym tego świadectwem jest 16 ksiązek jego autorstwa, prawie 200 artykułów naukowych w czasopismach i pracach zbiorowych, recenzji i omówień oraz ponad 100 tekstów popularnonaukowych i esejistyczno-publicystycznych, co daje w sumie ponad 350 różnego rodzaju publikacji. Na jego dorobek składa się również 13 redakcji ksiązek wieloautorskich.

Począwszy od końca lat 60. XX w., jego prace badawcze dyskutowane były nie tylko w Polsce, ale również poza jej granicami, albowiem publikacje zawierające wyniki prowadzonych przez niego analiz metodologicznych i epistemologicznych ukazywały się w przekładzie na język: angielski, francuski, niemiecki i rosyjski jako artykuły w wydawnictwach krajowych lub zagranicznych i monografie⁵⁷.

⁵⁵ Sygn. akt. 825/392.

⁵⁶ *Konieczne serio ironisty. O przekształcaniu się problemów filozoficznych w kulturoznawcze*, WNUAM, Poznań 2007 oraz *Późny wnuk filozofii. Wprowadzenie do kulturoznawstwa*, Bogucki WN, Poznań 2007; *Postlowie*, w: J. Habermas, *Działanie komunikacyjne i detranscendentalizacja rozumu*, ON, Warszawa 2004, s. 71-92; *Kultura respektowana przez umysł ironiczny*, w: A. Pałubicka, A. Dobosz (red.), *Umysł i kultura*, Oficyna Wydawnicza Epigram, Bydgoszcz 2004, s. 29-38; *Dekonstrukcyjne epoché ironii*, w: A. Doda (red.), *Powaga ironii*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2004, s. 11-20; *Niepotrzebna w Polsce XXI wieku*, „Nowa Krytyka”, nr 16 (2004), WNUS, s. 33-36; *The Production of „Rational Reality” and the „Systemic Coercion*, „Nowa Krytyka”, nr 16 (2004), WNUS, s. 37-43; *Względność kulturowa*, w: Nauka. Humanistyka. Człowiek, pod red. J. Kmity, B. Kotowej, J. Sójki, WNUAM, Poznań 2005, s. 225-232; *Symbolizowanie jako relacja aksjologiczna oraz relacja semantyczna*, w: A. Pałubicka, G.A. Dominiak (red.), *Aksjologiczne źródła pojęć*, Oficyna Wydawnicza Epigram, Bydgoszcz 2005, s. 13-22; *Myslenie spontaniczno-praktyczne i pojęciowe a metafora*, w: A. Pałubicka, G.A. Dominiak (red.), *Aksjologiczne źródła pojęć*, Oficyna Wydawnicza Epigram, Bydgoszcz 2005, s. 61-70; *Poznanie języka nieznanego badaczowi etnograficznemu a jego akwizycja dziecięca*, w: A. Dobosz, A.P. Kowalski (red.), *Bezpieczeństwo ontologiczne*, Oficyna Wydawnicza Epigram, Bydgoszcz 2007, s. 11-16; *Relatywizm przez male „r”*, w: J. Grad, J. Sójka, A. Zaporowski (red.), *Nauka – Humanistyka – Społeczeństwo*. Prace dedykowane Profesor Krystynie Zamiarze, WNUAM, Poznań 2010, s. 259-264.

⁵⁷ Artykuły: J. Kmity, W. Ławniczak, *Signe – symbole – allegorie*, in: *Recherches sur systemes signifiants*, Hague 1973, pp. 19-54; J. Kmity, *Meaning and functional reason*, “Quality and Quantity. European Journal of Methodology”, 1971, vol. 5, no. 2, pp. 353-369; oraz w: “The Polish Sociological Bulletin”, 1971, nr 2, s. 25-35; J. Kmity, *The Methodology of Sciences as a Humanist Discipline*, “Dialectics and Humanism”, 1973, pp. 179-189; J. Kmity, *Marx’s Way of Explaining*, w: M. Przelęcki, R. Wójcicki (eds.), *Twenty Five Years of Logical*

Przedstawiając faktograficznie działalność i osiągnięcia badawcze J. Kmity, przywołuję jego najbardziej znaczące prace, przede wszystkim monografie, które ze względu na ich problematykę pozwalają wyodrębnić pewne okresy jego zainteresowań poznawczych. Kolejne publikacje książkowe J. Kmity wydzielają właśnie i dokumentują niejako poszczególne okresy jego badań. Do doktoratu zajmował się przede wszystkim logiczną teorią języka nauk empirycznych, do habilitacji głównym przedmiotem badań czynił metodologiczną problematykę badań literaturoznawczych, która wiodła go ku ogólniejszym zagadnieniom metodologii nauk humanistycznych i ich marksistowskiemu ujęciu, by po zmianie miejsca pracy z Instytutu Filozofii na Instytut Kulturoznawstwa przejść do problematyki filozofii i teorii kultury, a w ostatnim dziesięcioleciu zająć się pewnymi kwestiami podnoszonymi przez filozofię postmodernistyczną.

W prezentacji i dokumentowaniu oryginalnych i nowatorskich dokonań naukowych J. Kmity odwołuję się do ocen jego dorobku naukowego zawartych w recenzjach sporządzanych przez wybitnych uczonych w związku z jego doktoryzowaniem się, habilitowaniem i postępowaniem o nadanie tytułów profesorskich. Stanowią one swoiste źródła historyczne pokazujące, jaka była ocena i odbiór wyników badań twórcy poznańskiej szkoły metodologicznej i jego koncepcji epistemologicznych w środowisku naukowym, w czym widziano nowatorstwo jego osiągnięć poznawczych. Przyjmuję tu porządek chronologiczny, rozpoczynając od doktoratu J. Kmity.

Jego dysertacja doktorska pt. „Znaczenie jako wykładnik sposobu rozumienia wyrażeń” podejmowała zagadnienia logicznej teorii języka w odniesieniu

Methodology in Poland, PWN – D. Reidel, Warszawa 1977, pp. 171-187; *Marx's Way of Explaining of Social Processes*, „Poznań Studies in the Philosophy of the Sciences and the Humanities”, vol. 1, (1975), no. 1, pp. 86-90; J. Kmita, *Marxism and the Controversy Between Realism and Instrumentalism*, „Studia Metodologiczne”, vol. 11, 1974, s. 5-34; J. Kmita, *Work of Art – Its Concretization – Artistic Value – Aesthetic Value*, in: Roman Ingarden and Contemporary Polish Aesthetics, PWN, Warszawa 1975, s. 109-127; J. Kmita, *Humanistic Interpretation*, „Poznań Studies in the Philosophy of the Sciences and the Humanities”, vol. 1, 1975, no. 1, pp. 3-8; J. Kmita, *Die Gültigkeitskonzeption wissenschaftlicher Behauptungen in der marxistischen Epistemologie*, „Deutsche Zeitschrift für Philosophie”, 1976, No. 12, s. 1473-1477; *Scientism and Antiscientism*, in: P. Buczkowski, A. Klawiter (eds.), *Theories of Ideology and Ideology of Theories*, „Poznań Studies in the Philosophy of the Sciences and the Humanities”, Vol. 9, 1986, pp. 69-105; J. Kmita, *Cultural Relativism „with a small ‘r’*”, „Ruch Filozoficzny”, 1993, nr 2, s. 192-193; *Towards Cultural Relativism „with a Small ‘r’*”, in: A. Zeidler-Janiszewska (ed.), *Epistemology and History. Humanities as a Philosophical Problem and Jerzy Kmita's Approach to it*, „Poznań Studies in the Philosophy of the Sciences and the Humanities”, vol. 47, 1996, pp. 541-642; J. Kmita, *Is a 'Creative Man of Knowledge' Needed in University Teaching?*, [w:] J. Brzeziński, L. Nowak (ed) *The Idea of the University*, „Poznań Studies in the Philosophy of the Sciences and the Humanities”, vol. 50, 1997, pp. 179-190; J. Kmita, *Philosophical Antifundamentalism*, [w:] R. Murawski, J. Pogonowski (eds.), *Euphony and Logos, Essays in Honour of Maria Steffen-Batóg and Tadeusz Batóg*, „Poznań Studies in the Philosophy of the Sciences and the Humanities”, vol. 57 (1997), s. 471-487; J. Kmita, *The Production of 'Rational Reality' and the 'Systemic Coercion'*, in: R. Panasiuk, L. Nowak (eds.), *Marx's Theories Today*, „Poznań Studies in the Philosophy of the Sciences and the Humanities”, vol. 60, Rodopi, Amsterdam 1998, pp. 405-411 oraz *The Production of „Rational Reality” and the „Systemic Coercion”*, „Nowa Krytyka”, nr 16 (2004), s. 37-43. Monografie: J. Kmita, *Essays on the Theory of Scientific Cognition*, Warszawa-Dordrecht 1991 oraz J. Kmita, *Problems in Historical Epistemology*, Warszawa-Dordrecht 1988.

do pewnych kwestii metodologicznych. Cel pracy, według jej autora, był następujący:

1. Wykazanie, że twierdzenia oparte na rozumieniu wyrażen są – przy pewnej ich interpretacji – twierdzeniami empirycznymi.
2. Skonstruowanie całego szeregu pojęć służących do wymienionej wyżej interpretacji, które jednocześnie dałyby się wykorzystać do analizy metodologicznej twierdzeń opartych na rozumieniu wyrażen⁵⁸.

J. Kmita posłużył się w swojej analizie stosowaną w opisowej metodologii nauk rekonstrukcją logiczną jako podstawową procedurą badawczą, którą uzna się później w środowisku badaczy humanistów za typową metodę analizy twierdzeń naukowych tzw. poznańskiej szkoły metodologicznej. Autor rozprawy rozstrzygnął pozytywnie problem, czy nauki humanistyczne jako nauki (zgodnie z ujęciem K. Ajdukiewicza) oparte na rozumieniu wyrażen są naukami empirycznymi w ścisłym metodologicznym znaczeniu, wykazując, że twierdzenia oparte na rozumieniu wyrażen mają charakter empiryczny.

Recenzentami rozprawy byli: doc. dr K. Szaniawski i doc. dr J. Ziomek. Obaj podkreślali znaczenie dysertacji J. Kmity dla logicznych badań języka nauk empirycznych, przede wszystkim humanistycznych. Docent Szaniawski skostatował, iż:

Praca doktorska mgr. Jerzego Kmity poświęcona jest – mówiąc najogólniej – odpowiedzi na następujące pytanie: jak definiować pojęcie znaczenia, jeśli ma być użytecznym narzędziem badania logicznej rekonstrukcji empirycznych teorii naukowych? Autor, który postawił sobie takie zadanie, z pewnością nie jest narażony na zarzut, iż uprawia działalność przyczynkarską. Problem znaczenia wyrażen językowych należy do centralnych zagadnień semantyki i od paru dziesiątków lat jest przedmiotem dociekań czołowych współczesnych logików. Fakt, że stanowi on do dzisiaj kwestię otwartą – mimo wielu ciekawych i głębokich propozycji, jakie w tej sprawie wysunięto – świadczy zarazem, że cechuje go nie tylko doniosłość, ale i niezwykle wysoki stopień trudności. Autor pracy jest tych trudności świadomy. Przystudiował wnikliwie (nie jest to zdawkowy komplement) wszystkie chyba ważniejsze pozycje ogromnej literatury przedmiotu. Te partie pracy, w których zdaje sprawę z cudzych koncepcji, oceniałbym wysoko, ponieważ jasno przedstawiają to, co w referowanych poglądach istotne, a ponadto zawierają liczne (i z reguły trafne) uwagi krytyczne, oparte na własnej przemyślanej koncepcji.

Zgłaszając pewne wątpliwości i zastrzeżenia co do rozstrzygnięć merytorycznych i trudności percypowania tekstu wynikające ze sposobu przedstawiania własnej koncepcji przez doktoranta, stwierdza, że:

[...] jeśli nawet ta krytyka jest słuszna, to luki czy choćby błędy pracy tego typu muszą być rozważane z uwzględnieniem ogromnej rozległości oraz wysokiego stopnia skomplikowania problemu. [...] uważam, że w tym zakresie Autor uzyskał szereg cennych wyników, które mogą mieć istotne znaczenie dla metodologii humanistyki. Na szczególne podkreślenie zasługuje moim zdaniem fakt, że przeprowadzone przez mgr. Kmitę badania właśnie praktykę naukową mają na względzie i tak starają się ją interpretować, aby widoczne było, w jaki sposób może

⁵⁸ J. Kmita, *Streszczenie pracy*, Sygn. akt 224, Archiwum UAM.

być przeprowadzana weryfikacja zrekonstruowanych twierdzeń. Liczne przykłady świadczą o tym dowodnie. Nie ulega dla mnie wątpliwości, że praca mgr. Kmity stanowi samodzielny wkład do nauki, oparty na gruntownej znajomości obecnego stanu badań w zakresie logicznej teorii języka.⁵⁹

Doc. dr J. Ziomek, „nie będąc logikiem”, oceniał rozprawę z punktu widzenia językoznawcy i teoretyka literatury. Stwierdził na wstępie, że:

[...] generalna teza autora, wedle której twierdzenia oparte na rozumieniu wypowiedzi są pod określonymi warunkami wyprowadzalne z twierdzeń empirycznych, trafia mi do przekonania i wydaje mi się tezą dowodzoną konsekwentnie, interesującą i płodną. Teza Kmity, że nauki humanistyczne przy pewnej rekonstrukcji ich twierdzeń są naukami empirycznymi, pozwala rozwiązać wiele spornych i niejasnych problemów historycznoliterackiej praktyki hermeneutycznej. Wprowadzona tu teoria nazwana MP, podkreślanie dyrektyw probabilistycznych to dla znaczeń pragmatycznych, obrona nauk humanistycznych przed zarzutem irracjonalizmu poprzez analizowanie stopnia wiarygodności, oparte na tych założeniach poszanowanie czynności intuicyjnych w naukach humanistycznych – oto wybrane fragmenty pracy, które z uwagą śledzi lingwista i teoretyk literatury, przewidując możliwość wykorzystania tych rozważań we własnej dyscyplinie. Zresztą autor – nie sprowadzając bynajmniej logiki do roli nauki pomocniczej, przestrzegając suwerenności swych wywodów – doskonale umie zastosować przykładowo własne wyniki do praktyki historycznej czy historycznoliterackiej [...]. Stwierdzam, że mgr Kmita dobrze panuje nad problematyką metodologiczną i merytoryczną historii literatury i językoznawstwa, czego wielokrotnie daje piękne przykłady przeprowadzając samodzielne analizy.

Uwagę recenzenta jako literaturoznawcy zwróciła logiczna analiza metafory. Uznał on, że: „Rozważania Kmity nad znaczeniem metafory wydają mi się na ogół trafne i płodne”⁶⁰. Problematyka ta pojawi się w późniejszych analizach J. Kmity w odniesieniu do procedur wyjaśniania w nauce oraz w filozofii, uzyskując interesujące rozwiązania⁶¹.

Obaj opiniodawcy, oceniając odpowiedzi doktoranta na recenzje, stwierdzili, że są one dyskusyjne. Jak czytamy w protokole z posiedzenia Rady Wydziału: „doc. dr J. Ziomek podkreślił swoją pozytywną ocenę pracy mimo dyskusyjności odpowiedzi autora pracy na recenzje. Podobną ocenę wypowiedział doc. dr K. Szaniawski”⁶². „Dyskusyjność” będzie odąd stałym elementem ocen i krytyki późniejszych wypowiedzi naukowych J. Kmity, zaświadczających o oryginalno-

⁵⁹ Doc. dr K. Szaniawski, Recenzja z pracy doktorskiej mgr. Jerzego Kmity pt. „Znaczenie jako wykładnik sposobu rozumienia wyrażań”, Sygn. akt. 224, Archiwum UAM.

⁶⁰ Doc. dr J. Ziomek, Recenzja pracy doktorskiej mgra Jerzego Kmity pt. Znaczenie jako wykładnik sposobu rozumienia wyrażań, Sygn. akt. 224, Archiwum humanistycznych UAM.

⁶¹ *Wyjaśnianie naukowe a metafora*, „Studia Filozoficzne”, 1967, nr 3, s. 143-160 oraz *Metafora filozoficzna*, w: *Wokół teorii krytycznej Jürgena Habermasa*, pod red. A.M. Kaniowskiego i A. Szahaja, Warszawa 1987, s. 285-306.

⁶² Protokół z posiedzenia nadzwyczajnego Rady Wydziału Filozoficzno-Historycznego UAM w dn. 14 maja 1962 r. o godz. 10.00 (przewodniczył dziekan prof. dr Czesław Łuczak, protokółowała mgr T. Kostyrko); sygn. akt 224, Archiwum UAM.

ści i nowatorstwie jego koncepcji, przełamujących upowszechnione standardy naukowego myślenia humanistycznego.

Dalsza działalność naukowa J. Kmity koncentruje się wokół problematyki logiki języka nauki i metodologii badań humanistycznych. Określając swój ówczesny obszar zainteresowań poznawczych, oznajmia:

Moje prace naukowe dotyczą dziedzin następujących: 1. Ogólna metodologia nauk empirycznych; w zakresie tym interesuje mnie przede wszystkim stosunek teorii naukowej do doświadczenia, problem ten staram się rozwiązywać w oparciu o założenia realistyczne przeciwstawiające się pozytywizmowi oraz instrumentalizmowi. 2. Metodologia nauk humanistycznych; w badaniach z tego zakresu nawiązuję do stanowiska naturalizmu metodologicznego, opozycyjnego w stosunku do „antypoztywistycznej filozofii humanistyki”. 3. Metodologia nauki o literaturze; w zakresie tym próbuję uzyskać rekonstrukcję logiczną badań nad sztuką, przede wszystkim zaś sztuką literacką, w ramach naszkicowanego wstępnie przeze mnie aparatu pojęciowego semiotyki sztuki.⁶³

Publikacje J. Kmity po doktoracie odzwierciedlają wskazane przezeń obszary prac badawczych, egzemplifikując podejmowane w ich ramach ogólne i szczegółowe zagadnienia. Powstały artykuły dotyczące logiki, terminów teoretycznych nauk humanistycznych, ocen w nauce, struktury i wartości poznawczej dzieła sztuki⁶⁴.

Dr J. Kmity zwrócił na siebie uwagę środowiska humanistów, prowadząc istotne dla dyscyplin nauk humanistycznych logiczne studia nad językiem i łączące się z nimi zagadnienia metodologiczne. Informuje o tym J. Giedymin, wydając taką oto ocenę jego działalności naukowej:

Dr Jerzy Kmity jest wysoce uzdolnionym i sumiennym pracownikiem naukowym posiadającym bardzo dobrą orientację w aktualnym stanie dziedziny, w której mieszczą się jego zainteresowania, mianowicie w pragmatycznych badaniach nad językiem. W dotychczasowych swoich pracach podejmował on problematykę bardzo zasadniczą, znajdującą się w centrum zainteresowań swej specjalności, toteż publikacje jego wywołały żywą reakcję i zyskały mu uznanie.⁶⁵

Ta żywa reakcja przejawiająca się w dyskusjach i polemikach przedstawicieli środowiska humanistycznego będzie towarzyszyła wystąpieniom naukowym

⁶³ J. Kmity, Informacja o przebiegu pracy naukowej. Sygn. akt 825/392.

⁶⁴ *Przegląd zasadniczych koncepcji znaczenia wyrażań*, „Zeszyty Naukowe UAM, Filozofia”, 1964, nr 8, s. 326-380; *Spór słowny*, „Studia Logica”, vol. 15, 1964, s. 221-232; *Stwierdzenie i wyrażanie*, „Studia Metodologiczne”, vol. 2, 1966, s. 35-45; *Potoczny okres warunkowy*, „Studia Metodologiczne”, z. 3 (1967), s. 33-43; *Poetyka i matematyka*, „Studia Metodologiczne”, z. 3 (1967), s. 81-86; *Problem wartości logicznej ocen*, „Studia Filozoficzne”, 1964, nr 1, s. 119-139; *Problem stosunku teorii naukowej do rzeczywistości*, „Życie i Myśl”, 1967, nr 3, s. 35-45; *Wyjaśnianie naukowe a metafora*, „Studia Filozoficzne”, 1967, nr 3, s. 143-160; *Uwagi o problemie sensu empirycznego terminów teoretycznych*, w: H. Eilstein, M. Przełęcki (red.), *Teoria i doświadczenie*, PWN, Warszawa 1966, s. 177-205; *O dwu metodach doboru terminów teoretyczno-literackich*, „Studia Estetyczne”, 1965, nr 2, s. 143-160; *Dwie charakterystyczne tendencje w zakresie doboru terminologii teoretycznej*, „Sprawozdania PTPN”, 1966, s. 289-292; *O wartości poznawczej dzieła literackiego*, „Studia Filozoficzne”, 1963, nr 1, s. 87-111; *Podstawy semantycznej koncepcji rzeczywistości przedstawionej*, „Studia Filozoficzne”, 1966, nr 1, s. 63-91.

⁶⁵ Ankieta kwalifikacyjna pomocniczych pracowników nauki z 17.01. 1964. Sygn. akt 1006/143.

J. Kmity przez cały okres jego działalności badawczej, kiedy prezentował swoje oryginalne przemyślenia dotyczące zagadnień teoriopoznawczych, metodologii nauk humanistycznych czy filozofii i teorii kultury.

Okres od doktoratu do uzyskania habilitacji to czas jego dalszych analiz metodologiczno-literaturoznawczych znajdujących swój pełniejszy wyraz w rozprawie habilitacyjnej, ale też rozwijających się równolegle ogólniejszych studiów nad metodologią humanistyki, które wkrótce staną się podstawą do zarysowania własnej koncepcji metodologicznej. Uzyskiwane w tym zakresie rezultaty poznawcze prezentuje na seminariach Katedry Logiki, prowadzonych od 1960 r. (po odejściu na emeryturę prof. dr. A. Wiegnera) przez jej kierownika doc. dr. Jerzego Giedymina, które obok ówczesnych pracowników naukowo-dydaktycznych Katedry skupiają innych, zainteresowanych tą problematyką młodych badaczy.

W recenzjach rozprawy habilitacyjnej J. Kmity pt. *Problematyka terminów teoretycznych w odniesieniu do pojęć literaturoznawczych* opiniodawcy, bez względu na swoją przynależność do określonych dyscyplin nauki, wskazywali na wagę rozważań i oryginalność podejścia J. Kmity dla metodologii nauk empirycznych, a metodologicznych problemów nauki o literaturze w szczególności. Stefan Kaczmarek stwierdził, iż:

Zasadniczym walorem pracy J. Kmity jako pracy metodologicznej jest jej nowatorstwo. Jest ono widoczne już w samej jego technice badawczej. Opiera się ona w szerokim zakresie na aparacie pojęciowym logiki formalnej, co z kolei prowadzi do stosowania metody zwanej przez niego metodą rekonstrukcji logicznej. Zalety tej metody widoczne są w Rozdziale V: opierając się wyłącznie na deklaracjach teoretycznych literaturoznawców nie można byłoby w żaden sposób stworzyć sobie jakiegoś jasnego obrazu metodologicznego nauk o literaturze.⁶⁶

Na efektywność poznawczą procedury rekonstrukcji logicznej wykorzystywanej w działalności badawczej J. Kmity zwraca również uwagę S. Romanhowa:

Zastosowana w pracy metoda analizy pojęć literaturoznawstwa jest, o ile się nie myli, oryginalnym pomysłem dra Kmity. Metoda ta w świetle wyników całości pracy okazuje się płodna i interesująca. Sądzę, że omawiana praca jest wartościowym wkładem we współczesną metodologię, a więc i szeroko rozumianą logikę i teorię poznania, że przedstawia szereg wartościowych wyników i wzbogaca naszą wiedzę o możliwościach stosowania pojęć metodologicznych.⁶⁷

Z podobnymi spostrzeżeniami co do twórczych efektów zastosowania rekonstrukcji logicznej dzieli się H. Markiewicz:

Metoda rekonstrukcji logicznej przyniosła natomiast cenne rezultaty w Rozdziale IV. Precyzyjna analiza różnych koncepcji rzeczywistości przedstawionej jest tu podstawą systematyzacji współczesnych programów badawczych w literaturoznaw-

⁶⁶ S. Kaczmarek, Recenzja pracy habilitacyjnej dra Jerzego Kmity pt. „Problematyka terminów teoretycznych w odniesieniu do pojęć literaturoznawczych”. Sygn. akt 825/392 Archiwum UAM.

⁶⁷ S. Romanhowa, Recenzja pracy habilitacyjnej dra Jerzego Kmity pt. „Problematyka terminów teoretycznych w odniesieniu do pojęć literaturoznawczych”. Sygn. akt 825/392 Archiwum UAM.

stwie. [...] praca Kmity niezależnie od [...] zastrzeżeń szczegółowych wnosi twórczy wkład do metodologii badań literackich, a zarówno przez swą partię krytyczną, jak i konstrukcyjną, oddziałac może w sposób istotny na poziom świadomości teoretycznej badaczy literatury.⁶⁸

Jako podsumowaniem uwag recenzentów posłużyć się można opinią J. Pelca najbardziej krytycznego wobec zaprezentowanych w rozprawie J. Kmity analiz, ustaleń i rozstrzygnięć, który orzekł, iż:

Jeśli [...] położyć na szalach wagi zalety i wady tej pracy – szala z zaletami zdecydowanie przeważa. Kmita jest badaczem dojrzałym, legitymuje się rozległą wiedzą, ma własną ustaloną problematykę i wyrobiony własny styl spekulacji filozoficznej. Okoliczności te, a także jego publikacje z ostatnich trzech lat wraz z rozprawą habilitacyjną, zdecydowały, że już teraz, a więc zanim zostały dopełnione odpowiednie formalności, jest faktycznie samodzielnym pracownikiem nauki.⁶⁹

Stopień naukowy docenta nauk humanistycznych stanowił uznanie i potwierdzenie wysokich kwalifikacji naukowych J. Kmity i jego oryginalnych osiągnięć naukowych. Dotychczasowa twórczość naukowa J. Kmity została dostrzeżona i uznana poprzez przyznanie doc. Kmicie przez ministra oświaty i szkolnictwa wyższego w 1968 r. nagrody III stopnia za osiągnięcia w dziedzinie badań naukowych. To jego pierwsza ministerialna nagroda naukowa, których będzie jeszcze kilka za następne znaczące wyniki badawcze ogłaszane w kolejno ukazujących się monografiach, podobnie jak nagród rektora UAM, nie tylko naukowych, ale również dydaktycznych i za działalność organizacyjną.

Rok habilitacji J. Kmity okazał się bardzo ważny dla polskiej filozofii nauki i ukształtowania się poznańskiego środowiska metodologicznego. W listopadzie 1968 r. ukazuje się bowiem dzieło autorstwa Jerzego Kmity i Leszka Nowak pt. *Studia nad teoretycznymi podstawami humanistyki*⁷⁰, które stworzyło fundament dalszych analiz metodologicznych badaczy skupionych wokół Seminarium Logiki, ukierunkowało ich teoriopoznawcze dociekania i dostarczyło też istotnych dla nich kategorii pojęciowych. Jak stwierdził wówczas w swej recenzji Jan Woleński:

Godzi się od razu zaznaczyć, że książka Kmity i Nowaka jest unikatem w naszej literaturze filozoficznej, a można sądzić, że i w zagranicznej jest mało tak systematycznych opracowań zagadnienia.⁷¹

⁶⁸ H. Markiewicz, Recenzja pracy habilitacyjnej dra Jerzego Kmity „Problematyka terminów teoretycznych w odniesieniu do pojęć literaturoznawczych”. Sygn. akt 825/392 Archiwum UAM.

⁶⁹ J. Pelc, Ocena kwalifikacji naukowych dra Jerzego Kmity. Sygn. akt 825/392.

⁷⁰ J. Kmita, L. Nowak, *Studia nad teoretycznymi podstawami humanistyki*, Wyd. Naukowe UAM, Poznań 1968. J. Kmita jest autorem głównych rozdziałów pracy: „Rozdziału I. Trzy antynaturalistyczne modele humanistyki; Rozdziału II. Naturalistyczne koncepcje humanistyki; Rozdziału IV. Strukturalizm metodologiczny” i współautorem „Rozdziału V. System kulturowy, czynność kulturowa, performatywy”, L. Nowak napisał rozdziały: „III. Teoria racjonalnego stanowienia norm” oraz „VI. Interpretacja i rozumienie w humanistyce”, natomiast Rozdział V jest wynikiem współpracy obu autorów.

⁷¹ J. Woleński, *Metodologia humanistyki*, Rec. J. Kmity, L. Nowak, *Studia nad teoretycznymi podstawami humanistyki*, Wyd. Naukowe UAM, Poznań 1968, „Studia Filozoficzne”, 1970, nr 3, s. 290-291.

Zasadniczym celem przedkładanej książki, konstytuującym również oryginalność i nowatorstwo poglądów metodologicznych jej autorów i walory poznawcze ich rozważań, jest „próba przeciwstawienia antynaturalistycznym koncepcjom nauk humanistycznych takiego stanowiska naturalistycznego, które – respektując trafne intuicje koncepcji antynaturalistycznych – wolne byłoby jednak od pewnych ich wad”⁷². Gruntowna analiza: a) trzech antynaturalistycznych modeli metodologicznych humanistyki (antynaturalistycznego intencjonizmu irracjonalnego w wersji W. Ditheya, antynaturalistycznego intuicjonizmu intelektualistycznego E. Sprangera i instrumentalizmu antypozytywistycznego M. Webera) oraz b) naturalistycznego (pozytywistycznego J.S. Milla i A. Comte’a), wiedzie J. Kmitę do zaprezentowania własnej koncepcji metodologicznej nauk humanistycznych stanowiącej określone rozstrzygnięcie sporu naturalistów z antynaturalistami co do naukowego charakteru badań humanistycznych. Stojąc na stanowisku jedności metodologicznej nauk empirycznych: przyrodoznawstwa i humanistyki na gruncie naturalizmu metodologicznego, zarysowuje antypozytywistyczny naturalistyczny model humanistyki oparty na hipotetycznym ujęciu K. Poppera, rozwijanym wówczas w Polsce przez J. Giedymina, ale pozbawionym indywidualizmu metodologicznego i indywidualizmu przedmiotowego hipotetyzmu, proponując w to miejsce tezę strukturalizmu metodologicznego i uzupełnienie tego ujęcia o antypsychologiczną tezę, iż badania humanistyczne zakładają teorie zachowania racjonalnego. Okoliczność ta stanowi istotne odkrycie metodologiczne w odniesieniu do praktyki badań humanistycznych. Znajdzie ono odzwierciedlenie w założeniu o racjonalności funkcjonującego w roli prawa nauki w interpretacji humanistycznej jako rodzaju wyjaśniania dedukcyjnego stanowiącego o specyfice metodologicznej nauk humanistycznych.

Interpretacji humanistycznej poświęcił J. Kmita napisaną w 1969 r., wydaną trzy lata później monografię *Z metodologicznych problemów interpretacji humanistycznej*⁷³, dokonując jej pogłębionej i precyzyjnej charakterystyki jako czynności badawczej, wskazując na jej stosowanie w naukach humanistycznych i jej odrębność od jej klasycznych antynaturalistycznych ujęć, których niejako hasłem wywoławczym jest „rozumienie” jako swoista procedura badawcza. Obie monografie znamionują okres badań J. Kmity nad metodologią nauk humanistycznych jako głównym obszarem jego dociekań. Według K. Zamiary:

Te dwie pozycje wzięte łącznie stanowią cezurę oddzielającą zaprojektowane i realizowane w pierwszym okresie szkoły poznańskiej badania praktyki nauk humanistycznych od wcześniej prowadzonych na Uniwersytecie między innymi przez Giedymina i Kmitę.⁷⁴

⁷² J. Kmita, L. Nowak, *Studia nad teoretycznymi podstawami humanistyki*, s. 4. Wyrażona w tej wypowiedzi zasada „krytycznego nawiązania” do analizowanych koncepcji, uwzględniania ich trafnych elementów w proponowanych własnych ujęciach wpajana była przez J. Kmitę jego uczniom i była, by tak rzec, trenowana na prowadzonych przez niego seminariach naukowych w przedstawianych przez ich uczestników referatach.

⁷³ J. Kmita, *Z metodologicznych problemów interpretacji humanistycznej*, PWN, Warszawa 1971.

⁷⁴ K. Zamiara, *U początków poznańskiej szkoły*, s. 300.

Kolejny okres w badaniach metodologicznych J. Kmity i skupionych wokół niego badaczy łączył się z jego pracą w Instytucie Filozofii, a znamionowało go wedle Barbary Kotowej przejście „od logiki empirycznej” (idea K. Ajdukiewicza) do zachowujących jej założenia analityczne Marksowskich badań nad społeczeństwem⁷⁵. W monografii *Studia nad teoretycznymi podstawami humanistyki* w związku z konstatacją, iż w praktyce badań humanistycznych przyjmuje się określone (zazwyczaj milcząco) założenia określonych teorii działania pojawia się okazjonalnie odwołanie do marksistowskiej koncepcji działania i jego determinacji przez stosunki społeczno-ekonomiczne. Można rzec, że kilkudziesięciu stwierdzenia na ten temat stanowią zapowiedź podjęcia zagadnień marksistowskiej metodologii humanistyki, która wkrótce stała się specjalnością badawczą poznańskiego środowiska metodologicznego. Ów marksistowski zwrot badań poznańskich metodologów zainspirował już w połowie lat 60. XX w. Jerzy Topolski – stwierdza Barbara Kotowa⁷⁶. Rozpoczyna go ukazanie się w 1970 r. pracy zbiorowej pod redakcją wymienionego uczonego, zatytułowanej *Założenia metodologiczne „Kapitału” K. Marksa*, zawierającej rekonstrukcję logiczną praktyki badawczej K. Marksa, a zamyka publikacja pod redakcją J. Kmity: *Elementy marksistowskiej metodologii humanistyki*⁷⁷, zawierająca studia rekonstruuje marksistowskie dyrektywy metodologiczne dotyczące wyjaśniania w naukach humanistycznych, w tym procedury idealizacji i w postępowaniu badawczym różnych dyscyplin nauk humanistycznych skonfrontowane z opozycyjnymi orientacjami filozoficzno-metodologicznymi (pozytywizm, antynaturalizm, popperyzm, strukturalizm) oraz prezentujące zastosowanie marksistowskich dyrektyw metodologicznych w postępowaniu badawczym różnych dyscyplin humanistyki.

Te analizy metodologiczne wywołały trwające przez następnych kilka lat zacięte dyskusje, spory i polemiki w gronie filozofów marksistowskich. Toczyły się one na głównie na konferencjach naukowych, a niektóre z głosów krytycznych publikowano na łamach „Nowych Dróg”, „Studiów Filozoficznych”⁷⁸.

Ten okres badań J. Kmity zwieńczyło uzyskanie tytułu profesora nadzwyczajnego. W postępowaniu o nadanie tytułu profesorskiego dokonano ocen jego dotychczasowego dorobku naukowego. Profesor Tadeusz Czeżowski, znakomity filozof i logik, po analizie pohabilitacyjnych publikacji J. Kmity, stwierdziwszy,

⁷⁵ B. Kotowa, *Od filozofii humanistyki do filozofii jako dziedziny kultury. Główne kierunki badawcze szkoły poznańskiej od połowy lat siedemdziesiątych*, w: *Filozofia na Uniwersytecie w Poznaniu*, s. 309.

⁷⁶ *Ibidem*.

⁷⁷ *Elementy marksistowskiej metodologii humanistyki*, pod red. J. Kmity, Wyd. Poznańskie 1973.

⁷⁸ Z. Cackowski, *Uwagi o „Elementach marksistowskiej metodologii humanistyki”*, „Nowe Drogi”, 1975, nr 1, s. 140-147; B. Minc, *O marksistowskiej metodologii nauk społecznych*, „Nowe Drogi”, 1975, nr 1, s. 122-139; T. Mendelski, *Marksizm spopperyzowany*, „Studia Filozoficzne”, 1974, nr 7, s. 163-190; M. Gordon, *Czym się różni marksizm od pozytywizmu. Odpowiedź Jerzemu Kmicie*, „Studia Filozoficzne”, 1978, nr 2, s. 133-148; T. Różanowski, *O różnych koncepcjach wyjaśniania*, „Studia Filozoficzne”, 1978, nr 4, s. 105-122.

iz: „Dorobek naukowy doc. Kmity wydatnie się powiększył w minionym czterolecu, a zarazem treściowo wzbogacił się o wartościowe pozycje”, orzekł, iż: „Autor buduje na podstawach zaczerpniętych z myśli Karola Marksa, z szerokim uwzględnieniem najnowszych prądów w literaturze światowej, metodologię humanistyki, koncentrując się na zagadnieniu humanistycznego wyjaśniania”. W związku z tym omawia koncepcję interpretacji humanistycznej, odwołując się do monografii kandydata pt. *Z metodologicznych problemów interpretacji humanistycznej*. W odniesieniu do tej pracy, konstatuje, iż: „Treść książki jest niezwykle bogata. Wykazuje ona obszernie odczytanie autora we współczesnej literaturze przedmiotu. Staranne analizy nie nasuwają zastrzeżeń krytycznych”⁷⁹. Prof. dr hab. J. Pelc, logik i semiotyk, po omówieniu najważniejszych według niego publikacji J. Kmity, konstatuje:

Jak widać dorobek naukowy docenta Kmity jest bogaty i wykazuje stałą koncentrację na problematyce z zakresu metodologii nauk humanistycznych traktowanej z punktu widzenia logiki. Ogólnie mówiąc walor wszystkich jego publikacji polega na tym, że ich autor jest *au courant* nowej i najnowszej literatury przedmiotu, a także dyscyplin sąsiednich: czerpie obficie z niedawno wydanych książek. Koncepcje, poglądy i hipotezy umiejętnie relacjonuje, i konsekwentnie rozwija wyraźnie już ustalony zespół własnych poglądów.

Oceniając jego działalność organizacyjną, pisze, że:

Doc. Kmita jest operatywnym i energicznym organizatorem badań naukowych [...] potrafił skupić wokół siebie grupę zdolnych młodszych logików i filozofów, zachęcić ich do zajęcia się problematyką pokrewną jego własnym zainteresowaniom i utorować drogę do publikowania wyników ich prac w redagowanych przezeń lub współredagowanych publikacjach tzw. ciągłych lub periodykach typu popularnego. Przejawia wreszcie dużą aktywność w normalnej pracy nauczycielskiej samodzielnego pracownika naukowo-dydaktycznego, a także w pracy organizacyjno-administracyjnej jako kierownik zakładu następnie jako dyrektor instytutu.⁸⁰

Prof. dr J. Topolski, historyk i metodolog nauk historycznych, na wstępie swej recenzji stwierdził, że:

Doc. dra Jerzego Kmity nie trzeba przedstawiać polskiej opinii naukowej. Należy on do najwybitniejszych polskich metodologów ostatnich paru dziesiętności lat. Z jego to głównie nazwiskiem związać należy powstanie rzeczy w nauce najcenniejszej a przy tym jakże rzadkiej, mianowicie powstanie szkoły naukowej. Uznać oczywiście trzeba, że przesłanki do powstania takiej szkoły kształtowały się w Poznaniu już dawniej (wystarczy wspomnieć choćby nazwiska A. Wiegnera, J. Giedymina, K. Ajdukiewicza, A. Malewskiego) lecz wszystko to nie wystarczyłoby dla naukowego zintegrowania się poznańskiego środowiska metodologicznego i filozoficznego w oparciu o pewne wspólne idee naukowe konsekwentnie rozwijane i wzbogacane. To zintegrowanie nastąpiło właśnie przede wszystkim za

⁷⁹ Prof. dr T. Czeżowski, Ocena działalności naukowej i dydaktycznej doc. dra hab. Jerzego Kmity, w związku z wnioskiem o nadanie mu tytułu naukowego profesora nadzwyczajnego. Sygn. akt 825/393 Archiwum UAM.

⁸⁰ Prof. dr J. Pelc, Ocena dorobku naukowego docenta dra habil. Jerzego Kmity w związku z wnioskiem o nadanie mu tytułu naukowego profesora nadzwyczajnego. Sygn. akt 825/393 Archiwum UAM.

sprawą naukowego i organizacyjnego oddziaływania Jerzego Kmity. On to swą głęboką i wszechstronną wiedzą z zakresu metodologii różnych dziedzin nauki, logiki, teorii języka i szeroko pojętej filozofii a także teorii rozwoju społecznego potrafił przyczynić się do sformułowania nader ambitnego programu badań takich, które są w skali światowej unikalne zaś dla rozwoju polskiej filozofii i metodologii marksistowskiej podstawowe. [...] Doc. dr Jerzy Kmita jest autorem pięciu książek naukowych, z których każda wносиła oryginalne, nowe wartości do ogólnego dorobku metodologiczno-filozoficznego, ostatnia zaś z tych książek poświęcona problemowi interpretacji humanistycznej stanowi wydarzenie naukowe nie tylko w skali krajowej. Moim zdaniem jest to książka nieprzeciętna plasująca się w samej czołówce ogólnoeuropejskiego dorobku metodologicznego. [...] Obserwując dorobek prof. Kmity dostrzegamy stałe rozszerzanie pola badań prowadzące do coraz bardziej całościowej syntetycznej metodologicznej charakterystyki nauk humanistycznych. Od spraw związków między wiedzą teoretyczną a doświadczeniem rozwiązywanych w polemice z uproszczeniami pozytywizmu Kmity przechodzi do rekonstruowania teoretycznych i metodologicznych podstaw humanistyki.

W konkluzji stwierdził:

[...] chciałem podkreślić, że w odniesieniu do Jerzego Kmity mamy do czynienia z przypadkiem wyjątkowym. Poza scharakteryzowanym a wybitnym dorobkiem naukowym określającym to co dziś nazywa się poznańską szkołą metodologiczną podkreślić należy duży dorobek doc. Kmity w zakresie kształcenia młodej kadry naukowej, talent pedagogiczny i organizacyjny a także ogromne walory wychowawcze jego działalności. Biorąc to wszystko pod uwagę jestem przekonany, że uzasadnione jest wystąpienie bezpośrednie o tytuł profesora zwyczajnego bez uprzedniego przyznania doc. Kmicie tytułu profesora nadzwyczajnego. Wnoszę więc w mej recenzji o takie sformułowanie ostatecznego wniosku w tej sprawie.⁸¹

Dalsze analizy J. Kmity zmierzają do zaprojektowania pewnej wersji epistemologii zakładającej materializm historyczny nazwanej przez jej twórcę epistemologią historyczną. Droga do jej skonstruowania wiedzie poprzez podjęcie i opracowanie w pewnym zakresie na nowo problematyki zawartej w monografii *Z metodologicznych problemów interpretacji historycznej*, które wymagały szerszego ujęcia i podjęcia nowych problemów zarysowujących teoretyczną historię nauki, nowych zagadnień teoriopoznawczych z przyjęciem podstawowego założenia, że *poznaniem epistemologicznym jest poznaniem historycznym*. Rozważania, o których mowa, zawiera książka *Szkice z teorii poznania naukowego*⁸², która ukazała się w listopadzie 1976 r. Zawiera ona szereg ustaleń z zakresu postulowanej przez J. Kmitę epistemologii historycznej, która szerzej wyłożona została w wydanej cztery lata później (1980) monografii pt. *Z problemów epistemologii historycznej*⁸³.

⁸¹ Prof. dr J. Topolski, Opinia o dorobku naukowym doc. dra Jerzego Kmity w związku z wnioskiem o powołanie go na stanowisko profesora nadzwyczajnego. Sygn. akt 825/393 Archiwum UAM.

⁸² J. Kmita, *Szkice z teorii poznania naukowego*, PWN, Warszawa 1976.

⁸³ J. Kmita, *Z problemów epistemologii historycznej*, PWN, Warszawa 1980.

Za każdą z książek J. Kmita otrzymał nagrodę indywidualną II stopnia ministra nauki, szkolnictwa wyższego i techniki za osiągnięcia w dziedzinie badań naukowych w 1977 i 1981 r. Został również laureatem nagrody naukowej województwa poznańskiego za rok 1977 i nagrody Wielkopolskiego Towarzystwa Kulturalnego za rok 1980 za działalność naukową i pedagogiczną, stworzenie podstaw nowoczesnej metodologii badań nad kulturą i zastosowanie własnej teorii kultury do zagadnień współczesności regionu wielkopolskiego, współdziałanie w pracach nad programem rozwoju kultury w Wielkopolsce oraz kształcenie kadr dla kultury.

Pierwsza z wymienionych monografii wraz z innymi tekstami naukowymi J. Kmita była przedmiotem recenzenckich opinii w procedurze o nadanie mu tytułu profesora zwyczajnego. W swojej ocenie osiągnięć naukowych J. Kmita prof. K. Szaniawski zwraca uwagę na to, że:

Koncepcje wysuwane przez Kmitę spotykają się z żywym oddźwiękiem w humanistycznym środowisku naukowym. Są to niekiedy reakcje polemiczne. Sam zresztą, solidaryzując się z zasadniczą tendencją „rekonstrukcji w duchu racjonalizmu”, nie akceptowałbym bez zastrzeżeń szczegółowej realizacji tego postulatu. Jest to zjawisko normalne, a nawet pożądane: brak różnicy zdań w kwestiach z natury rzeczy spornych świadczyłby jedynie o banalności proponowanej teorii. Wartościowa twórczość prof. Kmita nie jest narażona na taki zarzut. Dodać należy, że J. Kmita jest jednym z najaktywniejszych uczestników środowiska filozoficznego. Jego udział w poczynaniach wydawniczych, w pracy komitetów redakcyjnych, a także w kształceniu kadry naukowej, jest znany i ceniony.⁸⁴

Według prof. Z. Augustynka rezultaty badawcze uzyskane przez prof. J. Kmitę:

[...] dotyczą kluczowych zagadnień metodologii nauk. [...] prof. Jerzy Kmita formułuje nową i całościową koncepcję metodologii nauk humanistycznych. Oczywiście mieści się ona w ramach rezultatów w zakresie wyników ogólnej metodologii nauk [...]. Powyższa propozycja szeroko rozwinięta przez prof. Jerzego Kmitę, jest jak sądzę pierwszą poważną w Polsce próbą stworzenia rzeczywiście adekwatnej marksistowskiej metodologii humanistyki. Co więcej – koncepcję tę niektórzy przedstawiciele nauk humanistycznych (np. historii) przyjmują jako podstawę konstrukcji specjalnych metodologii tychże nauk. Stanowi to optimum tego, czego może oczekiwać filozof zajmujący się metodologią. Znacznie większe są rzeczy jasna wpływu idei metodologicznych prof. Jerzego Kmita w polskim środowisku filozoficznym. Posiada on wielu uczniów i zwolenników – znaczących już zresztą naukowo w swym rodzimym Uniwersytecie i daleko poza nim. Jest to rezultat nie tylko atrakcyjności jego osiągnięć naukowych, ale także intensywnego kształcenia kadry naukowej. Podsumowując swoją opinię pragnę stwierdzić, że dorobek naukowy prof. Jerzego Kmita – w szczególności po uzyskaniu tytułu profesora – stanowi wybitny i trwały wkład do rozwoju metodologii nauk empirycznych. Przede

⁸⁴ Prof. dr K. Szaniawski, Opinia o dorobku naukowym prof. dr. Jerzego Kmita, w związku z wszczęciem postępowania o nadanie tytułu profesora zwyczajnego nauk humanistycznych. Sygn. akt. 825/394 Archiwum UAM.

wszystkim humanistycznych, a zarazem oczywiście – do filozofii marksistowskiej w jej warstwie metodologicznej i epistemologicznej.⁸⁵

Zdaniem prof. J. Topolskiego:

Prof. J. Kmita należy dziś do najwybitniejszych współczesnych filozofów polskich, jest jedną z najbardziej twórczych i oryginalnych postaci w ich ścisłej czołówce. Miarą osiągniętej pozycji i moralno-politycznej jest fakt wysunięcia go ostatnio na kandydata na członka Polskiej Akademii Nauk. Skoro więc tak wysoko ceniony jest w świecie naukowym tym bardziej uzasadniony jest wniosek o powołanie go na stanowisko profesora zwyczajnego. Dorobek naukowy prof. Kmita jest bardzo bogaty. Najważniejsze wszakże to, że zawarte są w nim inspirujące i nowe idee, które miały i mają ogromny wpływ na rozwój polskiej filozofii i metodologii nauk a w ostatnich latach szczególnie na rozwój twórczego pojmowania teorii i metody materializmu historycznego. Najważniejszym, moim zdaniem, osiągnięciem naukowym prof. Kmita – jeszcze przed uzyskaniem tytułu profesora nadzwyczajnego – jest opracowanie koncepcji wyjaśniania działań ludzkich. Ten specyficznie humanistyczny, inspirowany przez filozofię marksistowską sposób wyjaśniania nazwany został przez prof. Kmitę interpretacją humanistyczną. Trudno dziś wyobrazić sobie metodologię nauk humanistycznych bez odniesienia do tej konstrukcji. [...]. Na podkreślenie zasługuje to co prof. Kmita zrobił w zakresie analizy metodologii instrumentalistycznej, problematyki rozumienia, krytyki strukturalizmu itd.⁸⁶

W kontekście epistemologii historycznej rozważa J. Kmita na nowo problemy znajdujące się w centrum uwagi teorii poznania dotyczące: dyrektywy korespondencji jako zasady rozwoju nauki, stosunku teorii naukowej do doświadczenia, tezy Duhema-Quine'a i metodologicznego ujęcia (interpretacji) materializmu historycznego. Kreśląc własne rozwiązania w tym zakresie, respektuje zasadę nawiązywania do istniejących już rozstrzygnięć odnośnych kwestii, którą stosował już w *Studiach nad teoretycznymi podstawami humanistyki*, pokazując równocześnie ich funkcję względem praktyki badawczej.

Istotą filozoficznej koncepcji nauki J. Kmita jest ujęcie jej jako: typu praktyki społecznej (praktyki badawczej) regulowanej przez ponadjednostkowy zespół norm i dyrektyw metodologicznych tworzących społeczną świadomość metodologiczną, której: „Werbaliacją [...] zajmuje się teoria poznania naukowego reprezentująca zawsze określoną orientację filozoficzną”⁸⁷. Wiedza naukowa (wyniki i koncepcje, teorie naukowe itp.) stanowi wytwór praktyki badawczej. Praktyka naukowa powiązana jest funkcjonalnie z innymi dziedzinami praktyki społecznej, którym dostarcza określonych przesłanek przewidywanych, umożliwiających przewidywanie skutków podejmowanych na ich obszarze działań. Jest ona historycznie zmienna, odpowiadając na pojawiające się w danym momencie zapotrzebowania rozwojowe całokształtu praktyki społecznej odzwierciedlające się w społecznej

⁸⁵ Prof. dr Z. Augustynek, Opinia w sprawie nadania prof. dr. hab. Jerzemu Kmicie tytułu naukowego profesora zwyczajnego. Sygn. akt. 825/394 Archiwum UAM.

⁸⁶ Prof. dr J. Topolski, Opinia w sprawie powołania prof. dra Jerzego Kmita na stanowisko profesora zwyczajnego. Sygn. akt. 825/394 Archiwum UAM.

⁸⁷ J. Kmita, *Z problemów epistemologii historycznej*, PWN, Warszawa 1980, s. 31.

świadomości metodologicznej. Oznacza to, że rozwój nauki zdeterminowany jest przez czynniki obiektywne usytuowane poza sferą nauki, w szczególności w praktyce „materialnej”. Jej rozwój uwarunkowany jest zatem z jednej strony funkcjonalnie, z drugiej strony zaś genetycznie przez jej istniejący w danym momencie system wiedzy naukowej, która ulega mniej lub bardziej radykalnej transformacji. Następujące po sobie systemy wiedzy mogą egzystować w ramach tego samego współczynnika teoretyczno-metodologicznego, niejako rywalizując ze sobą na tej samej płaszczyźnie (system późniejszy może stanowić [być uznawany] jedynie pewne „uściślenie” czy rozszerzenie czy uogólnienie dotychczasowych wyników badawczych, może też mieć „większą moc eksplanacyjną”) bądź mogą być niewspółmierne i nieporównywalne logicznie. Każdy system wiedzy (teoria naukowa) ma dwojakiego rodzaju odniesienie przedmiotowe: a) literalne i b) praktyczno-obiektywne. To drugie może być zidentyfikowane jedynie przez teorię następną, pokazującą jej efektywność praktyczną. Między późniejszym a wcześniejszym systemem wiedzy zachodzić tedy może relacja korespondencji eksplanacyjnej (uogólniającej) bądź w drugim przypadku korespondencji istotnie korygującej, która określa postępowanie poznawcze. Epistemologia historyczna jest tedy teorią rozwoju nauki ujętej jako dziedzina praktyki społecznej z regulującą ją świadomością metodologiczną wytwarzającą systemy wiedzy, zmieniające się wraz z ujawniającymi się zapotrzebowaniami technologicznymi i upowszechniające się ze względu na ich zwiększającą się efektywność technologiczną. Nauka jest niewątpliwie dziedziną kultury i w dalszych pracach badawczych J. Kmita charakteryzowana jest z kulturoznawczego punktu widzenia.

Przejęcie J. Kmita do Instytutu Kulturoznawstwa zaowocowało koncentracją jego działalności naukowej na budowaniu teoretycznych podstaw kulturoznawstwa jako dyscypliny naukowej odpowiadającej kierunkowi kształcenia uniwersyteckiego w przekonaniu, że „bez istnienia odpowiedniej, samodzielnej dyscypliny badawczej nie może być mowy o odrębnym kierunku nauczania na poziomie akademickim”⁸⁸.

Nie tylko wszakże powody praktyczno-edukacyjne, polegające na dostarczaniu wiedzy stosowalnej w działalności kulturowo-edukacyjnej, w praktyce upowszechniania uczestnictwa w kulturze inspirowały J. Kmitę do aktywności intelektualnej mającej na celu tworzenie nowej dyscypliny nauk humanistycznych. Istotne były również potrzeby poznawcze polskiej humanistyki. Stwierdza bowiem, że: „Istnieje [...] w humanistyce polskiej niewątpliwa luka poznawcza: miejsce na jakąś ogólną, ale i empirycznie kontrolowalną naukę o kulturze, na teoretycznie zorientowane badania nad całokształtem kultury, stanowiąc naturalny niejako teren kontaktu poszczególnych dyscyplin humanistycznych”⁸⁹. W jego ujęciu kulturoznawstwo miało być dyscypliną wiedzy naukowej w rodzaju

⁸⁸ J. Kmita, *Kultura i poznanie*, PWN, Warszawa 1985, s. 5

⁸⁹ *Ibidem*, s. 6.

amerykańskiej antropologii kulturowej, brytyjskiej antropologii społecznej czy francuskiej antropologii strukturalnej lub semiotyki tartuskiej. Zaangażował się zatem w teoretyczne wyodrębnienie nowej dyscypliny jako humanistyki mającej za przedmiot badań kulturę w jej całokształcie i umożliwiającej na jej gruncie systematyzowanie i syntetyzowanie rezultatów badawczych osiąganych przez istniejące szczegółowe dyscypliny nauk humanistycznych, jak i własnych badań empirycznych. Starając się ustalić obszar demarkacji kulturoznawstwa od innych dyscyplin nauk o kulturze, wykazywał m.in., że: *kulturoznawstwo nie jest socjologią kultury*⁹⁰, jak głosi tytuł jednego z jego artykułów.

Kulturoznawstwo rozumiane jako ogólna nauka o kulturze dla realizacji swego głównego celu musi dysponować odpowiednią teorią kultury oraz metodologią badań nad kulturą umożliwiającą właśnie integrowanie rezultatów poznawczych uzyskiwanych na terenie innych dyscyplin nauk społecznych. Tę płaszczyznę integracyjną stanowi społeczno-regulacyjna koncepcja kultury, zwana początkowo socjopragmatyczną, będąca oryginalnym, nowatorskim osiągnięciem J. Kmity. Ujmuje ona kulturę ideacyjnie jako zespół form świadomości społecznej, które tworzą układy przekonań normatywnych (wyznaczających cele-wartości do realizacji) i dyrektywalnych (określających środki realizacji owych celów) regulujące w trybie subiektywno-racjonalnym odpowiednie typy praktyki społecznej. Ten sposób ujęcia kultury stanowi o jej wyższości poznawczej w stosunku do ujęć dotychczasowych, dając bardziej adekwatny ogląd sfery kultury i nieporównywalnie większe możliwości wyjaśniania w jej kontekście zjawisk i zmian kultury przy odwołaniu się do odkrytych przez J. Kmitę różnych odmian determinacji zjawisk kultury, w szczególności: funkcjonalnej, funkcjonalno-genetycznej i subiektywno-racjonalnej.

Założenia odnośnej teorii kultury przedstawiane były i dyskutowane na seminariach prowadzonych przez Profesora jeszcze w okresie jego pracy w Instytucie Filozofii i kontynuowanych w Instytucie Kulturoznawstwa. Informuje o tym w pierwszej książce charakteryzującej odnośne ujęcie kultury, przedstawiając we „Wstępie” jej treść: „Rozważania poniższe stanowią swego rodzaju podsumowanie licznych dyskusji prowadzonych w zespole badawczym teorii i metodologii badań nad kulturą Instytutu Kulturoznawstwa UAM w Poznaniu”⁹¹. Wszelako pierwszą publiczną prezentacją założeń socjopragmatycznej teorii kultury jest artykuł z 1978 r. pt. *O naukowo-teoretycznym ujęciu kultury symbolicznej*, a następną teksty: *Kultura symboliczna jako przedmiot badań teoretycznych*, *Dziedziny kultury* i *Kultura jako rzeczywistość myślowa* oraz praca zbiorowa pt. *Studia z teorii kultury i metodologii badań nad kulturą*⁹². Pełniejszy wykład społeczno-regulacyjnej

⁹⁰ J. Kmita, *Kulturoznawstwo nie jest socjologią kultury*, „Kultura Współczesna”, 1999, nr 2, s. 26-29.

⁹¹ J. Kmita, *O kulturze symbolicznej*, COMUK, Warszawa 1982, s. 17-18.

⁹² J. Kmita, *O naukowo-teoretycznym ujęciu kultury symbolicznej*, w: J. Kmita (red.), *Zagadnienie przełomu antypozytywistycznego w humanistyce*, PWN, Poznań 1978, s. 69-84; J. Kmita, *Kultura symboliczna jako*

teorii kultury, uzupełniany i modyfikowany przy kolejnych wydaniach zawierają skrypt i podręczniki dla studentów kulturoznawstwa: *Elementy teorii kultury. Wykłady dla studentów kulturoznawstwa, Społeczno-regulacyjna koncepcja kultury oraz Późny wnuk filozofii. Wprowadzenie do kulturoznawstwa*⁹³.

W połowie lat 80. XX w. pojawiła się na rynku księgarskim monografia J. Kmita *Kultura i poznanie* prezentująca szerzej społeczno-regulacyjną koncepcję kultury i w jej kontekście rozpatrująca kulturowe uwarunkowania poznania naukowego. Otrzymał za nią nagrodę indywidualną I stopnia ministra nauki i szkolnictwa wyższego oraz nagrodę „Realizm, Racjonalność, Relatywizm” przyznaną przez Komisję Konkursową Redakcji Serii Wydawniczej Wydawnictwa Uniwersytetu im. Marii Curie-Skłodowskiej za rok 1985 jako publikację książkową w dziedzinie filozofii odznaczającą się szczególnymi walorami poznawczymi.

Dla filozofii jest to nader ważna publikacja ze względu na zarysowanie w niej, obok teorii kultury, również koncepcji epistemologii kulturoznawczej, a konkretnie teoriokulturowych aspektów zagadnień epistemologicznych rozważanych w książkach: *Szkice z teorii poznania naukowego* i *Z problemów epistemologii historycznej*. Mając na uwadze tę pierwszorzędnej wagi okoliczność, że nauka jest dziedziną kultury (ściślej rzecz biorąc – normy i dyrektywy metodologiczne regulujące społeczną praktykę badawczą), że czynności badawcze mają charakter kulturowy, tedy w konsekwencji filozoficzna, epistemologiczna kategoria poznania prawomocnego staje się również kategorią kulturową (kulturoznawczą)⁹⁴. Pojawia się w związku z tym problem relatywizmu kulturowego w poznaniu naukowym, historyczno-kulturowych ograniczeń w orzekaniu prawomocności poznawczej uzyskiwanych rezultatów badawczych. Jego ujęcie i rozwiązanie uzależnione jest od przyjętej perspektywy teoriokulturowej. Wynika stąd generalna „idea, że nie tylko nie można uprawiać teorii poznania nie dysponując jakąś teorią kultury, ale – co więcej: że przynajmniej niektóre centralne problemy teorii poznania (naukowego) dyktowane są przez odpowiednie założenia teorii (filozofii) kultury oraz jedynie za ich pomocą mogą być rozwiązywane”⁹⁵.

przedmiot badań teoretycznych, „Studia Metodologiczne”, vol. 19, 1980, s. 73-90; J. Kmita, *Dziedziny kultury*, w: S. Pietraszko (red.), *Przedmiot i funkcje teorii kultury*, Wrocław 1982, s. 71-87; J. Kmita, *Kultura jako rzeczywistość myślowa*, w: T. Kostyrko (red.), *Teoria kultury a badania nad zjawiskami artystycznymi*, COMUK, Warszawa 1983, s. 15-30; J. Kmita (red.), *Studia z teorii kultury i metodologii badań nad kulturą* PWN, Poznań 1982. Inne publikacje to: *Teorioewolucyjna eksplanacja rozwoju kultury*, „Kultura i Społeczeństwo”, 1983, nr 3, s. 3-18; *Kultura a „obiektywne” stosunki społeczno-ekonomiczne*, „Studia Filozoficzne”, 1984, nr 4, s. 93-103; *Kultura jako przedmiot współczesnej refleksji filozoficznej*, „Aktualne Problemy Nauki”, nr 5, PAN, Warszawa 1987, s. 25.

⁹³ J. Kmita, T. Kostyrko, *Elementy teorii kultury. Wykłady dla studentów kulturoznawstwa*, WNUAM, Poznań 1983; G. Banaszak, J. Kmita, *Społeczno-regulacyjna koncepcja kultury*, Wydawnictwo Instytutu Kultury, Warszawa 1991, wyd. II, 1994; J. Kmita, *Późny wnuk filozofii. Wprowadzenie do kulturoznawstwa*, Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań 2007.

⁹⁴ Zob. J. Kmita, *Epistemologia w oczach kulturoznawcy*, „Studia Filozoficzne”, 1985, nr 4, s. 17-36; J. Kmita, *Impresjonizm jako problem metodologii kulturoznawczej*, „Studia Metodologiczne”, vol. 26, 1991, s. 89-111.

⁹⁵ J. Kmita, *Kultura i poznanie*, PWN, Warszawa 1985, s. 6.

W kulturoznawczej perspektywie analizuje J. Kmita doniosłe dla współczesnej filozofii problemy wyrażone w tytule wydanej w 1995 r. książki *Jak słowa łączą się ze światem?*⁹⁶ W polu jego zainteresowań znalazły się, niekiedy po raz kolejny, problemy semantyki języka naturalnego, komunikacji i interpretacji i relatywizmu kulturowego ukazane tym razem poprzez rozpatrywane przezeń koncepcje przedstawicieli neopragmatystycznej orientacji filozoficznej reprezentowanej przez Donalda Davidsona, Richarda Rorty'ego i Hilary'ego Putnama. Można rzec, że książka ta stanowi swoiste przygotowanie do debaty z filozofią postmodernistyczną, do której J. Kmita otwarcie włącza się dwoma monografiemi: *Wymykanie się uniwersaliom* i *Konieczne serio ironisty*⁹⁷.

Publikacje te wyznaczają kolejny okres w jego twórczości naukowej. Zawierają one krytyczne przemyślenia w odniesieniu do podstawowych kwestii podnoszonych przez postmodernistów wraz z diagnozą współczesnej sytuacji kulturowej filozofii i w wyniku tego wskazaniem określonych sposobów filozoficznego postępowania w ponowoczesnym świecie. Jak oznajmia K. Zamiara w recenzji pierwszej z wymienionych monografii:

Głównym wkładem pozytywnym Jerzego Kmity do debaty postmodernistycznej jest sformułowana i uzasadniana przezeń w omawianej książce teza, że nominalizm lingwistyczny stanowi wspólne jądro koncepcji postmodernistycznych wywodzących się z tradycji pragmatyzmu (neopragmatyzm amerykański) oraz z tradycji strukturalizmu (poststrukturalizm francuski); uzupełnia ją twierdzenie, iż to właśnie stanowisko jest odpowiedzialne za absurdalne konkluzje wyprowadzane z zasadniczo trafnej krytyki modernistycznych rozwiązań kwestii poznania, podmiotu, rzeczywistości *etc.* W kwestii tytułowej Autor przekonująco wykazuje, że można posługiwać się nazwami uniwersaliów pamiętając (wbrew platonikom) o ich kulturowym zrelatywizowaniu (do historycznych określonych okresów rozwoju kultury); takie ich użycie nie angażuje nas ontologicznie, a ponadto – co istotne dla poststrukturalistów – nie zniewala nas kulturowo.⁹⁸

J. Kmita, dzieląc podnoszony przez postmodernistów pogląd o kryzysie – uważanej dotąd za obowiązującą ponadczasowo – uprawomocniającej funkcji filozofii (epistemologii) czy wręcz o jej wyczerpaniu się, wskazuje na zmianę funkcjonowania filozofii w kulturze współczesnej (ponowoczesnej), która staje się dziedziną kultury, współtworząc równocześnie dzisiejszą kulturę symboliczną. Składające się na tradycję filozoficzną dotychczasowe systemy filozoficzne traktować należy jako świadectwa kultury minionych epok, jako źródła historyczne do badań kulturoznawczych nad panującymi w poszczególnych okresach rozwoju kultury europejskiej sposobach myślenia. W ten sposób p r o b l e m y f i l o z o -

⁹⁶ J. Kmita, *Jak słowa łączą się ze światem? Studium krytyczne neopragmatyzmu*, Wyd. Naukowe Instytutu Filozofii UAM, Poznań 1995.

⁹⁷ J. Kmita, *Wymykanie się uniwersaliom*, Oficyna Naukowa s.c., Warszawa 2000; J. Kmita, *Konieczne serio ironisty. O przekształcaniu się problemów filozoficznych w kulturoznawcze*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2007.

⁹⁸ K. Zamiara, *Zamiast wstępu. Z recenzji wydawniczej*, w: J. Kmita, *Wymykanie się uniwersaliom*, s. IX-X.

ficzne przekształcają się w kulturoznawcze, jak głosi podtytuł ostatniej książki J. Kmity.

Zgadza się z R. Rortym w tej kwestii, że uczestnicząc w kulturze współczesnej, należy odprzedmiotowiająco ujmować własne zapatrywania, przyjmując postawę dystansu wobec swoich przekonań światopoglądowych, by sprzyjać urzeczywistnieniu nadrzędnych w kulturze ponowoczesnej wartości ostatecznych takich, jak: tolerancja i indywidualizm. Uznając za uzasadnione aksjologicznie zajmowanie postawy ironisty, kwestionuje wszelako postulowane przez amerykańskiego neopragmatystę totalne podejście ironiczne, które podważa podstawy komunikacji międzyludzkiej, destruując wspólnotowość (integrację) kultury generalnie. Należy poprzestać na koniecznym serio ironisty, by utrzymać w niezbędnym zakresie wspólnotowy charakter kultury.

Organizator i uczestnik życia naukowego

W recenzjach dorobku naukowego prof. dr. hab. Jerzego Kmity podkreślano jego zdolność i umiejętność organizowania środowiska naukowego dla podejmowania prac badawczych z metodologii humanistyki, aktywność w inicjowaniu przedsięwzięć wydawniczych dla prezentowania wyników badań prowadzonych przez jego współpracowników i uczniów. Rozszerzające się grono badaczy zainspirowanych naukoznawczymi pomysłami i ideami filozofii humanistyki J. Kmity zostało szybko dostrzeżone w polskiej nauce i określone mianem *poznąnskiej szkoły metodologicznej*. Nazwa ta, autorstwa filozofa prof. dr. hab. Janusza Kuczyńskiego, oznacza również charakterystyczny dla tego grona sposób uprawiania nauki i refleksji nad nią, obejmowany niekiedy Kuhnowskim terminem ‘paradygmat’ dookreślany nazwiskiem J. Kmity, zaczęła powszechnie funkcjonować, także poza środowiskiem naukowym. Pierwszą grupę, by nie rzec pokolenie „szkoły poznąnskiej” tworzą: Leszek Nowak, Teresa Kostyrko, Krystyna Zamiara, Tadeusz Zgółka, Włodzimierz Ławniczak, Barbara Kotowa, Jerzy Topolski.

Forum prezentacji przemyśleń metodologicznych nie tylko „szkoły poznąnskiej” stało się czasopismo „Studia Metodologiczne. Zeszyty poświęcone integracji nauki” wydawane przez UAM, założone przez J. Topolskiego, którego pierwszy numer ukazał się w 1965 r. J. Topolski redagował go samodzielnie do 1969 r. (nr 3 wspólnie z J. Giedyminem). Od nr. 7. do 11. (1970–1974) jego współredaktorem był J. Kmita, w następnych latach od nr. 12. (1974) do zeszytu 26. (1990) z zespołem redakcyjnym, który tworzyli: J. Topolski, L. Nowak, J. Such, K. Zamiara, T. Zgółka (sekretarz redakcji). Sekretarzem redakcji nr. 27. i 28. był Roman Kubicki. Ostatni, 29. zeszyt ukazał się w 1999 r., a radę redakcyjną tworzyli J. Topolski, L. Nowak, J. Such, K. Zamiara, T. Zgółka, natomiast zespół redakcyjny – R. Kubicki, Jacek Sójka, Andrzej Wiśniewski, Wojciech Wrzosek, Paweł Zeidler jako redaktor naczelny i Tomasz Rzepiński jako sekretarz redakcji.

J. Kmita był również w pewnych okresach członkiem zespołów redakcyjnych innych czasopism naukowych, takich, jak: „Studia Filozoficzne” [od nr. 10. z 1972 do nr. 11.-12. z 1982], „Dialectics and Humanism”, „Poznań Studies in the Philosophy of the Sciences and the Humanities” (od 1975 r. do dziś), „Poznańskie Studia z Filozofii Nauki”, „Przegląd Literatury Metodologicznej”, „Edukacja Filozoficzna”, „Prakseologia” i poznańskiego miesięcznika społeczno-kulturalnego „Nurt”, który również był miejscem ogłaszania analiz poznańskich filozofów nauki (J. Kmita był od nr. 2. z 1968 r. do nr. 3. z 1981 r. (i jednorazowo bez jego wiedzy umieszczony w składzie redakcji w nr. 1. z 1982 roku) członkiem kolegium redakcyjnego). W latach 70. i 80. XX w. redagował wraz z J. Topolskim serię wydawniczą „Metodologia Humanistyki” w Państwowym Wydawnictwie Naukowym. Był również członkiem Komitetu Redakcyjnego zaplanowanej już w latach 70. XX w. na wiele tomów Encyklopedii Filozoficznej, z których współredagował tom *Filozofia a nauka*⁹⁹.

Miejscem takim były również posiedzenia i konferencje towarzystw naukowych. Aktywnie uczestniczył w pracach: Międzynarodowej Unii Historii i Filozofii Nauki, Polskiego Towarzystwa Semiotycznego, Polskiego Towarzystwa Filozoficznego, Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Poznańskiego Oddziału PTF, któremu przez szereg lat przewodniczył, podobnie jak Komisji Metodologicznej PTPN. Wchodził w skład Zarządu Głównego Towarzystwa Krzewienia Kultury Świeckiej (przewodniczył jego Komisji ds. Światopoglądowych).

J. Kmita był organizatorem i współorganizatorem kilkunastu ogólnopolskich konferencji naukowych dotyczących problematyki filozofii nauki, metodologii nauk o kulturze oraz filozofii i teorii kultury. Uczestniczył ponadto aktywnie w kilkudziesięciu innych ogólnopolskich i międzynarodowych konferencjach naukowych w tym w 1978 r. w XVI Światowym Zjeździe Filozoficznym w Düsseldorfie, na którym wygłosił referat oraz w XVIII w Brighton w 1988 r. Nie mógł wziąć udziału w XV Światowym Kongresie Filozoficznym w Warnie z powodu pogrzebu matki i X Światowym Kongresie Filozoficznym w Montrealu w 1983 r. ze względu na brak zgody „czynników partyjnych” z powodu odmowy Profesora kandydowania przeciwko prof. K. Szaniawskiemu na stanowisko przewodniczącego Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Filozoficznego. Brał udział w ogólnopolskich zjazdach filozoficznych: w 1977 r. w IV Zjeździe (pierwszym w PRL) w Lublinie, w 1987 r. w V Zjeździe w Krakowie i w 1995 r. w VI Zjeździe w Toruniu, przewodnicząc wraz z Z. Cackowskim Sekcji Epistemologicznej IV Zjazdu¹⁰⁰.

⁹⁹ Z. Cackowski, J. Kmita, K. Szaniawski (red.), *Filozofia a nauka. Zarys encyklopedyczny*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1987.

¹⁰⁰ Z. Cackowski, J. Kmita (red.), *Spółeczny kontekst poznania, Materiały Ogólnopolskiego Zjazdu Filozoficznego Lublin 20–23 VI 1977 r.*, Wrocław-Warszawa, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, PWN, 1979.

Uczestniczył również w pracach organizacyjnych i badawczych w różnych ogólnopolskich strukturach instytucjonalnej nauki. W życiu naukowym bierze udział jako członek Polskiej Akademii Nauk, członek Komitetu Naukoznawczego PAN, od 2004 r. również jako członek Komitetu Nauk o Kulturze PAN, członek Rady Naukowej Instytutu Kultury przy Ministerstwie Kultury i Sztuki. Od 1983 r. był członkiem Narodowej Rady Kultury aż do jej rozwiązania w 1990 r.

W latach 1986–1990 uczestniczył w pracach Komisji Ocen Badań Podstawowych przy Ministerstwie Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz Komisji Ocen Badań Podstawowych Polskiej Akademii Nauk. Przewodniczył pracom zespołów naukowych w ramach wielodyscyplinarnych projektów badawczych: w latach 70. XX w. problemu węzłowego K-4, dz. XIX, temat 1.0 i kolejnego problemu węzłowego 11.4 *Modernizacja systemu oświaty w rozwiniętym społeczeństwie socjalistycznym*, międzyresortowego programu badawczego MR-14. Od maja 1986 r. do 1990 r. kierował, powołany przez ministra nauki i szkolnictwa wyższego, Resortowym Programem Badań Podstawowych „Współczesna filozofia nauki” (RPBP III. 23.). W latach 1993–1994 był koordynatorem projektu badawczego Komitetu Badań Naukowych (nr 1P10103503) „Jak słowa łączą się ze światem”, a w 1991 r. Grantu VI/7 UAM „Odkrywanie a wytwarzanie prawdy”.

Kształcenie kadr naukowych

Jerzy Kmita ma niepodważalne zasługi w kształceniu młodych adeptów nauki. Nieprzerwanie od 1966 r. do momentu przejścia na emeryturę w 2002 r. prowadził seminaria naukowe w zakresie metodologii nauk humanistycznych, następnie metodologiczno-kulturoznawcze najpierw w Katedrze Logiki, następnie w Instytucie Filozofii i później w Instytucie Kulturoznawstwa. Ich uczestnikami byli nie tylko doktoranci, ale też adiunkci i samodzielni pracownicy nauki z wydziałów humanistycznych UAM i innych uczelni w Polsce, reprezentujący różne dyscypliny nauki. Seminarium to, szczególnie w okresie funkcjonowania poznańskiej szkoły metodologicznej, miało wymiar ogólnopolski.

Każdy z seminarzystów przeszedł szkołę pisania tekstów naukowych, które Profesor skrupulatnie sprawdzał i poprzez swoje uwagi – w przypadku początkowych tekstów każdego autora liczne – poprawki uczył logicznego i teoretycznego myślenia i precyzyjnego formułowania wypowiedzi.

Docent, a następnie profesor J. Kmita był promotorem 25 rozpraw doktorskich: Andrzeja Siemianowskiego, Krystyny Zamiary, Tadeusza Zgółki, Anny Pałubickiej, Barbary Kotowej, Wojciecha Sitka, Tadeusza Wojewódzkiego, Anny Zeidler, Anny Grzegorzycy, Zbigniewa Gierszewskiego, Pawła Ozdowskiego, Jacka Sójki, Ewy Kobylińskiej, Marka Kilijanka, Barbary Pogonowskiej, Jana Grada, Grzegorza Dziamskiego, Andrzeja Szahaja, Wojciecha Burszty, Doroty Ziemiańskiej-Sapija, Teresy Jerzak-Gierszewskiej, Włodzimierza Pawliszyna, Michała Juraszka, Macieja Kijko i Doroty Angutek. Prawie wszyscy uprawiają

bądź uprawiali naukę (niektórzy nie żyją). Większość z wymienionych jest samodzielniymi pracownikami nauki (profesorowie tytułarni lub uczelniani).

J. Kmita był również recenzentem 17 rozpraw doktorskich i opiniodawcą w 54 przewodach habilitacyjnych i 15 postępowaniach o nadanie tytułów profesora nadzwyczajnego, profesora zwyczajnego i profesora (po 1990 r.). W 1979 r. został członkiem Centralnej Komisji Kwalifikacyjnej Do Spraw Kadr Naukowych przy Prezesie Rady Ministrów (Sekcja Nauk Humanistycznych i Społecznych), co jest wyrazem zaufania środowiska naukowego oraz docenieniem jego rzetelności i uczciwości badawczej, generalnie reprezentowanego przezeń etosu badacza i nauczyciela akademickiego. Funkcję tę pełnił do 1990 r., by po dwunastoletniej przerwie zostać ponownie członkiem tego gremium w latach 2002–2006, działającego od 2003 r. jako Centralna Komisja ds. Stopni i Tytułów. Jako członek CK w latach 1979–1990 występował 300 razy w postępowaniach habilitacyjnych i profesorskich jako tzw. superrecenzent¹⁰¹.

Działalność dydaktyczna

Profesor Jerzy Kmita zawsze mocno angażował się w kształcenie studentów. Był współtwórcą poznańskich studiów kulturoznawczych, współautorem programów studiów filozoficznych i kulturoznawczych. Projektując studia kulturoznawcze, miał na uwadze ich odniesienie do praktyki upowszechniania uczestnictwa w kulturze, uznając, iż celem zasadniczym kształcenia na tym kierunku studiów jest przygotowanie kadr dla instytucji kulturalnych. Pojawieniu się pierwszych absolwentów poznańskiego kulturoznawstwa na rynku pracy towarzyszy niejako tekst J. Kmity i K. Zamiary wskazujący na ich rolę w organizowaniu życia kulturalnego¹⁰².

Podczas pracy w Instytucie Kulturoznawstwa Profesor zabierał wielokrotnie głos w sprawie funkcjonowania instytucjonalnego systemu upowszechniania kultury, adresując go zarówno do organów państwowych decydujących o jego kształcie organizacyjnym i aksjologicznym ukierunkowaniu poprzez odpowiednią politykę kulturalną¹⁰³. Do pracowników instytucji kultury kierował rozważania zawarte w książce *O kulturze symbolicznej*, mając na uwadze kształtowanie u nich teoretycznego myślenia o kulturze jako sferze ich zawodowej działalności.

J. Kmita prowadził zajęcia dydaktyczne najpierw jako asystent i adiunkt ćwiczenia z logiki, później jako docent i profesor wykłady kursowe i monograficzne

¹⁰¹ J. Kmita, Ankieta oceniająca wyniki pracy nauczyciela akademickiego za okres od 1.10.1987 do dnia 28.02.1992. Sygn. akt 1006/143

¹⁰² J. Kmita, K. Zamiara, *Miejsce absolwenta kulturoznawstwa w organizacji życia kulturalnego*, „Życie Szkoły Wyższej”, 1980, nr 11-12, s. 25-37.

¹⁰³ Zob. m.in. J. Kmity, *Teoretyczne myślenie o kulturze a praktyka upowszechnieniowa*, „Nurt”, 1980, nr 11, s. 28-31; J. Kmity, *Czy możliwy jest u nas consensus w kwestii światopoglądowego składnika edukacji kulturalnej*, Wyd. Narodowej Rady Kultury, Warszawa 1988.

z: logiki i metodologii nauk, epistemologii, filozofii humanistyki, filozofii i teorii kultury oraz konwersatoria specjalizacyjne z zakresu filozofii kultury i seminaria magisterskie dla studentów kulturoznawstwa. Wykłady Profesora z przedmiotu „Filozofia humanistyki” prowadzone w roku ak. 2000/2002 oraz 2002/2002 dla II roku studiów kulturoznawstwa zostały sfilmowane przez doc. dr. hab. Andrzeja Kocikowskiego, kierownika Pracowni Komunikacji Multimedialnej Wydziału Nauk Społecznych UAM i zamieszczone na stronie internetowej Pracowni¹⁰⁴.

Do legendy przeszła fenomenalna pamięć J. Kmity jako wykładowcy, który nie notując ostatniej kwestii kończącej wykład, co studenci pilnie obserwowali, kontynuował problematykę w następnym tygodniu dokładnie od ostatniego wypowiedzianego na poprzednim wykładzie zdania. Był życzliwym egzaminatorem, cierpliwie wysłuchującym wypowiedzi egzaminacyjnej studenta, by wyłowić z niej konieczne elementy prawidłowych odpowiedzi na zadane pytania.

Profesor J. Kmita był promotorem 63 prac magisterskich z zakresu filozofii, socjologii, a przede wszystkim kulturoznawstwa.

Jego działalność dydaktyczna nie ograniczała się do wykładów, konwersatoriów i seminariów. Angażował się również w przygotowywanie materiałów dydaktycznych: skryptów i podręczników. Już po doktoracie równoległe z pracą naukową i prowadzeniem zajęć dydaktycznych opracował wraz z J. Giedyminem skrypt dla potrzeb prowadzonego na humanistycznych kierunkach studiów przedmiotu „Logika i metodologia nauk”. Ukazał się on w 1966 r. nakładem Wydawnictwa Naukowych UAM pt. *Wykłady z logiki formalnej, teorii komunikacji i metodologii nauk. Dla studentów Wydziału Filologicznego oraz studentów Wydziału Filozoficzno-Historycznego*¹⁰⁵. W zamierzeniu autorów miał on być znacznie obszerniejszy, ale jak uprzedzają w „Przedmowie”:

Trudności natury obiektywnej sprawiły, iż skrypt niniejszy przedstawia się objętościowo znacznie bardziej skromnie niż to przewidywali jego autorzy. W rezultacie składają się nań nie tyle poszczególne wykłady, co raczej ich streszczenia; w szczególności pominięte zostały w nim odpowiednie przykłady i swobodniejsze komentarze ułatwiające przyswojenie jego treści.¹⁰⁶

Skrypt został bardzo wysoko oceniony, aczkolwiek z pewnymi uwagami krytycznymi przez wybitnego logika i semiotyka Jerzego Pelca w jego recenzji przedhabilitacyjnego dorobku naukowego J. Kmity. Orzeka on, odnosząc się do części autorstwa J. Kmity, że:

¹⁰⁴ Adres internetowy: <http://mumelab01.amu.edu.pl/biblioteka/audiowideo/kmita.html>.

¹⁰⁵ J. Kmita jest w nim autorem „Wstępu” do części I, Rozdziału I. „Semiotyka”, Rozdziału II. „Formalnologiczna analiza poznawczej roli zachowania dedukcyjnego”, Rozdziału III. „Metajęzykowe zachowania komunikacyjne” oraz w części II rozdziału IV „Klasyfikacja”, w sumie 138 stron na łączne 226 stron.

¹⁰⁶ J. Giedymin, J. Kmita, *Wykłady z logiki formalnej, teorii komunikacji i metodologii nauk. Dla studentów Wydziału Filologicznego oraz studentów Wydziału Filozoficzno-Historycznego*, Wyd. Naukowe UAM, 1966, s. 3.

Niewątpliwie jest to podręcznik bardzo ambitny – zarówno z uwagi na to, że zakresowo i pod względem programu nauczania znacznie odbiega od tradycyjnego kursu logiki usługowej, jak też ze względu na to, że prezentuje własne wyniki badawcze autora. Moim jednak zdaniem, tekst ten zasługuje na znacznie przychylniejszą ocenę jako książka naukowa, napisana bez żadnych zamierzeń dydaktycznych, niż jako pomoc szkolna dla studentów nie specjalizujących się w logice ani filozofii, [...] [albowiem – J.G.] zakłada więcej niż elementarną podbudowę w zakresie logiki, a nawet jako podręcznik dla zaawansowanych jest trudny, ciężki i budzący zastrzeżenia pod względem dydaktycznym i metodycznym (nie – metodologicznym).¹⁰⁷

Potrzeby dydaktyczne sprawiły, że trzy lata później ukazał się dwuczęściowy skrypt dla studentów kierunków filologicznych autorstwa J. Kmita *Wykłady z logiki dla studentów Wydziału Filologicznego* (1969)¹⁰⁸, za który 1 października 1971 r. otrzymał nagrodę indywidualną III stopnia ministra oświaty i szkolnictwa wyższego, z uzasadnieniem „za szczególne osiągnięcia w dziedzinie autorstwa wyróżniających się podręczników dla studentów, za skrypt pt. „Wykłady z logiki dla studentów wydziału filologicznego”. Późniejszy uzupełniony i zmodyfikowany podręcznik *Wykłady z logiki i metodologii nauk dla studentów wydziałów humanistycznych* (1973)¹⁰⁹ wydany został przez Państwowe Wydawnictwo Naukowe i był w następnych latach trzykrotnie wznawiany, co wskazuje na zapotrzebowanie edukacyjne i walory dydaktyczne tego podręcznika. Jak stwierdził sam autor, „jest to jedyny w Polsce podręcznik logiki dostosowany w swej treści do zainteresowań i potrzeb poznawczych typu humanistycznego, stąd jego popularność”¹¹⁰. Zauważmy w tym miejscu, że troska J. Kmita o to, by nauczanie logiki studentów kierunków humanistycznych było jak najbardziej efektywne dydaktycznie, objawiające się w prezentowaniu materiału wykładów i ćwiczeń w zakresie niezbędnym dla prowadzenia badań w naukach humanistycznych (społecznych), spotykało się z krytycznymi uwagami kolegów logików uprawiających logikę matematyczną. Uważali oni bowiem i zdarzają się takie opinie jeszcze dziś, że jest to „ułomne” kształcenie w tym zakresie w stosunku do „jedynie ważnej” logiki matematycznej.

W następnych latach jako pracownik Instytutu Kulturoznawstwa Profesor podjął trud opracowania wykładów z zakresu teorii kultury. W rezultacie jego analiz filozoficzno-kulturoznawczych pojawił się pierwszy skrypt akademicki napisany wspólnie z T. Kostyrko pt. *Elementy teorii kultury. Wykłady dla studentów kulturoznawstwa*¹¹¹.

¹⁰⁷ J. Pelc, Ocena kwalifikacji naukowych dra Jerzego Kmita. Sygn. akt 825/392 Archiwum UAM.

¹⁰⁸ J. Kmita, *Wykłady z logiki dla studentów Wydziału Filologicznego*, Wyd. Naukowe UAM, 1969, t. 1 i 2.

¹⁰⁹ J. Kmita, *Wykłady z logiki i metodologii nauk dla studentów wydziałów humanistycznych*, PWN, Warszawa 1973; II wyd. 1975; III wyd. 1976; IV wyd. 1977.

¹¹⁰ J. Kmita, Wykaz prac naukowo-badawczych zastosowanych w praktyce dołączony do wniosku o nadanie tytułu profesora zwyczajnego. Sygn. akt 825/394.

¹¹¹ J. Kmita, T. Kostyrko, *Elementy teorii kultury. Wykłady dla studentów kulturoznawstwa*, Wyd. Naukowe UAM, Poznań 1983.

Kolejny podręcznik ukazał się w latach 90. XX w., wydawany dwukrotnie, napisany wraz z Grzegorzem Banaszakiem: *Społeczno-regulacyjna koncepcja kultury*¹¹². Ten rodzaj działalności naukowo-dydaktycznej J. Kmita wieńczy samodzielnie napisany podręcznik *Późny wnuk filozofii. Wprowadzenie do kulturoznawstwa*¹¹³.

Za działalność dydaktyczną otrzymał w 1996 r. nagrodę dziekana Wydziału Nauk Społecznych.

Upowszechnianie naukowego myślenia

Poza zawodowymi obowiązkami naukowymi podejmuje J. Kmita dodatkowe zadanie szerszego upowszechnienia naukowo-teoretycznego poznawczego myślenia o sztuce, głównie literaturze, korzystając z łamów poznańskiego miesięcznika społeczno-kulturalnego „Nurt”, redagowanego od jego powstania w 1965 r. do 1978 r. przez Krzysztofa Kostyrkę, który udostępniał przez wiele lat jego łamy dla prezentacji przemyśleń m.in. badaczy poznańskiego środowiska metodologicznego, związanego instytucjonalnie początkowo z Katedrą Logiki, następnie z Instytutem Filozofii, a później z Instytutem Kulturoznawstwa.

J. Kmita od lutego 1968 r. do marca 1981 r. wchodził w skład zespołu redakcyjnego „Nurtu”. Jednorazowo w sierpniu 1971 r. wystąpił, zgodnie z ówczesną pragmatyką służbową, do ministra oświaty i szkolnictwa wyższego o zgodę na czasowe dodatkowe zatrudnienie na ½ etatu w redakcji „Nurtu” i podjął tę pracę na rok, licząc od 1 września 1971 r.¹¹⁴

Popularnonaukowe teksty z tego zakresu ogłasza od 1965 r. od 1. numeru „Nurtu”. Układają się one w cykl *Refleksje i glosy* (1965–1966). Inauguruje go artykuł zatytułowany *Na przykładzie „Morwy”*, w którym autor informuje o jego problematyce i celu:

Zamierzam w rubryce niniejszej spisywać – w formie raczej swobodnej, choć nie felietonowej – pewne rozważania z reguły inspirowane lekturą najróżnorodniejszych w swym charakterze tekstów, reprezentujących najróżniejsze dziedziny. Niezależnie jednak od tego, że obierane przeze mnie w poszczególnych wypadkach

¹¹² G. Banaszak, J. Kmita, *Społeczno-regulacyjna koncepcja kultury*, Wydawnictwo Instytutu Kultury, Warszawa 1991, s. 177. Wyd. II, 1994.

¹¹³ J. Kmita, *Późny wnuk filozofii. Wprowadzenie do kulturoznawstwa*, Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań 2007.

¹¹⁴ Oto treść pisma MOiSzW nr DU-d-1975/21/71 z 27 sierpnia 1971 r. podpisanego przez wiceministra Wita Drapicha: „Stosownie do wyrażonej przez Komisję Międzyresortową ds. zatrudnienia pracowników naukowych opinii, zezwalam Obywatelowi Docentowi na wykonywanie zajęcia w Redakcji „Nurt” w wymiarze połowy etatu na okres do dnia 31.IX.1972 r. Niniejsze zezwolenie nie może służyć jako uzasadnienie do jakiegokolwiek zwolnień od zajęć wykonywanych w Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza. Zezwolenie może być cofnięte z wyznaczeniem terminu potrzebnego do rozwiązania umowy w dodatkowym miejscu pracy. Do wiadomości: Obywatel Rektor Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Zarząd Główny RSW „Prasa” w miejscu”. Sygn. akt. 1006/143.

punkty wyjścia mogą być nader odległe od siebie, punkt dojścia zawsze będzie ten sam; każda z moich notatek stanowić będzie pewien przyczynek do tematu: literatura jako środek przekazywania informacji. [...] To, że interesować mnie będzie tutaj literatura jako środek przekazywania informacji, znaczy więc, że uwagi moje wiązać się będą zawsze z zagadnieniem wartości poznawczej literatury.¹¹⁵

W następnym cyklu publikacji pod nazwą *Magia słów*, ukazujących się w latach 1966–1967 zajmuje się najbardziej popularnymi wówczas w naukach humanistycznych i publicystyce terminami. Wypowiadając się w tej kwestii oznajmia:

Słowa, które zrobiły mniej lub bardziej podejrzaną karierę we współczesnej humanistyce lub publicystyce – jak się to zwykle mówi – społeczno-kulturalnej, będą bohaterami inaugurowanego tutaj cyklu artykułów. Mówiąc nieco dokładniej, chodzi nie tyle o słowa, ile raczej – o związane z nimi pojęcia; mówiąc jeszcze dokładniej – o niewykryształizowaną miazgę pojęciową kryjącą się, niekiedy w sposób dość wyrafinowany, za ich uroczystą fasadą.¹¹⁶

Obok J. Kmity, analizy sposobu użycia określonych terminów prezentują inni autorzy związani z Katedrą Logiki: Krystyna Zamiara oraz Teresa Kostyrko.

Kolejny cykl artykułów w „Nurcie” pomysłu J. Kmity ukazywał się w latach 1968–1969 a skoncentrowany był tematycznie wokół żywo wówczas dyskutowanych i zajmujących uwagę wielu badaczy zagadnień semiotyki sztuki, co odzwierciedla jego tytuł – *Z problemów semiotyki sztuki*. Autorami zawartych w nim tekstów byli: J. Kmita, T. Kostyrko, K. Zamiara, Włodzimierz Ławniczak i Zbigniew Osiński. Cel edukacyjny i poznawczy prezentowanego zbioru artykułów tak oto zakreśla J. Kmita:

Zamierzamy tutaj jedynie przedstawić, w formie zresztą znacznie uproszczonej, szereg rozważań o charakterze logicznym: rozważań, których zadaniem jest eksplikacja, wyjaśnienie, wyprecyzowanie określonych części lub rzadziej spotykanych poglądów na sztukę. Główne narzędzie tej eksplikacji będą stanowiły właśnie pojęcia semiotyczne.¹¹⁷

W latach 70. XX w. publikowano teksty autorów z kręgu poznańskiej szkoły metodologicznej w ramach czterech cykli publikacji popularnonaukowych zainicjowanych przez J. Kmitę, dwa w odrębnych wkładkach dołączanych do egzemplarzy czasopisma. Były to: *Wartości – dzieło – sens* (1972–1973), *Rok nauki polskiej* (1973), *Ziemska moc nauki* (1974–1979), *Twórczość – partycypacja – poznanie* (1979–1981) oraz autorski cykl esejów naukowych J. Kmity *Czarnoksiężstwa humanistów* (1974–1976).

W pierwszym z nich znalazły się teksty J. Kmity, T. Kostyrko, W. Ławniczaka, L. Nowaka, A. Pałubickiej, K. Zamiary i T. Zgółki. J. Kmita, określając podstawowy cel podejmowanych w ramach tego cyklu rozważań, stwierdza:

¹¹⁵ J. Kmita, *Na przykładzie „Morwy”*, „Nurt”, 1965, nr 1, s. 61.

¹¹⁶ J. Kmita, *Dwa komentarze wstępne*, „Nurt”, 1966, nr 10, s. 35.

¹¹⁷ J. Kmita, *Znak*, „Nurt”, 1968, nr 7, s. 30.

JERZY KMITA — RYSUNEK STANISŁAWA MROWIŃSKIEGO (1978)

Otóż zamierzamy przedstawić w sposób możliwie systematyczny zespół założeń przyjmowanych mniej lub bardziej świadomie w odniesieniu do zjawisk włączanych a) do dziedziny kultury, a szczególnie b) do dziedziny kultury artystycznej – w środowisku inteligencji humanistycznej. Spróbujemy następnie, w dalszych pozycjach naszego cyklu, ukazać pewne bardziej szczegółowe konsekwencje owych założeń – dotyczące konkretnych wytworów kultury artystycznej.¹¹⁸

Rok nauki polskiej to zestaw tekstów napisanych przez J. Kmitę, L. Nowaka i K. Zamiarę. Inauguruje go artykuł J. Kmity *Jaką historię ma nauka?*¹¹⁹ O jego celach informuje redakcja pisma, oznajmiając, iż:

Tekstem Jerzego Kmity rozpoczynamy cykl publikacji wychodzących na przeciw tendencjom integracyjnym wszystkich dyscyplin naukowych. Dotyczą one problemów teoriopoznawczych, metodologicznych, aksjologicznych i innych wewnętrznych zagadnień wiedzy naukowej.¹²⁰

W cyklu *Ziemska moc nauki* opublikowano artykuły: Jerzego Kmity, Dariusza Aleksandrowicza, Adama Drozdka, Anny Grzegorzcyk, Czesława Karkowskiego, Barbary Kotowej, Anny Palubickiej, Tadeusza Wojewódzkiego, Anny Zeidler, Tadeusza Zgółki i Tadeusza Zielichowskiego.

Na kolejny cykl rozważań zatytułowany *Twórczość – partycypacja – poznanie* złożyły się teksty: J. Kmity, A. Grzegorzcyk, Ewy Kobylińskiej, Jana Kurowickiego, Pawła Ozdowskiego, Jacka Sójki, Juliusza Tyszki i A. Zeidler. Informując o jego edukacyjno-poznawczych celach, J. Kmita pisze:

Trzy wymienione powyżej człony tytułowego hasła – inaugurowanego przez nas cyklu rozważań – powinny być pojmowane jako oznaczniki trzech równorzędnie przeciwstawiających się sobie dziedzin zjawisk. Chodzi tutaj o zjawiska kulturowe; o twórczość (w jednym ze znaczeń tego słowa) w kulturze oraz o jej poznanie; otóż nie ulega wątpliwości, że zarówno twórczość, jak i poznanie stanowią pewne szczególne sposoby partycypacji w kulturze, uczestniczenia w kulturze. Twórczość – tak jak decydujemy się ten termin rozumieć – jest pewnego rodzaju partycypacją „nadawczą”, zaś zakres poznawania zawężamy tu do specyficznej odmiany uczestniczenia w nauce, stanowiącej przecież także dziedzinę kultury. W gruncie rzeczy też zamierzamy tutaj pozostać w kręgu opozycji, której nie sygnalizuje wprost nasze hasło tytułowe, a którą przy pomocy uwikłanych w nie pojęć można by wyrazić następująco: partycypacja w kulturze „nadawcza” (twórczość) lub „odbiorcza” a proces poznawania rzeczywistości kulturowej.¹²¹

Szczególną rolę poznawczą spełniać miał zbiór esejów naukowych J. Kmity zatytułowany *Czarnoksiężstwa humanistów*, ukazujący się w „Nurt” od października 1976 r. do listopada 1977 r., ujawniający różnorakie niedostatki świadomości metodologicznej badaczy z kręgu nauk humanistycznych, pozbawiające prowadzone przez nich analizy statusu naukowego, którym wszelako poprzez

¹¹⁸ J. Kmita, *Wartości – dzieło – sens*, „Nurt”, 1972, nr 3, s. 38.

¹¹⁹ J. Kmita, *Jaką historię ma nauka?* „Nurt”, 1973, nr 3, s. 2-3.

¹²⁰ *Ibidem*, s. 2.

¹²¹ J. Kmita, *Twórczość – partycypacja – poznanie*, „Nurt”, 1979, nr 4 (wkładka).

zastosowanie kojarzonych z nauką sposobów i środków argumentacji i prezentacji, w szczególności „dymnej zasłony żargonu”, jak powiada Stanisław Andreski, nadaje się perswazyjne, przekonujące odbiorców tekstów humanistycznych pozory naukowości. Cel edukacyjno-poznawczy cyklu tak oto ujmuje jego autor:

Cykl niniejszy pragnę poświęcić tropieniu różnych przypadków humanistycznego czarnoksiężstwa. Generalnie objawia się ono dwojako: albo poprzez nadawanie wytworom nie spełniającym wymogów, elementarnych niekiedy, norm i dyrektyw metodologicznych – pozorów sugerujących, że są one jednak spełnione, pozorów „naukowości”, albo – poprzez wzmacnianie wątpli naukowo argumentacji środkami właściwymi różnym dziedzinom kultury (literatury, publicystyki) funkcjonującym wyłącznie w sposób światopoglądowy.¹²²

Wskazane w nim przejawy metodologicznych niedociągnięć w pracy badawczej humanistów niestety nie straciły na aktualności, a zasadnie stwierdzić można, że uległy nawet pogłębieniu w dobie postmodernistycznego rozluźnienia kryteriów logicznego myślenia i znacznej liberalizacji metodologicznych wymogów uprawiania nauki.

Obok tekstów popularnonaukowych zorganizowanych w cykle tematyczne J. Kmita opublikował wiele innych poza nimi, zabierając głos w sprawach nauki, sztuki, upowszechniania kultury i edukacji. W latach 80. XX w. forum ogłaszania własnych przemyśleń i poglądów poza poznańskim „Nurtem” uczynił wrocławski miesięcznik społeczno-kulturalny „Odra”¹²³. Okazjonalnie, zazwyczaj na zamówienie redakcyjne, ogłaszał swoje teksty w tygodniku „Argumenty” i w miesięczniku „Kontrasty”.

Jerzy Kmita – Scholar, University Teacher, Organizer of Academic Life, Science Popularizer

by Jan Grad

Abstract

Jerzy Kmita (born 1931) is one of the most prominent Polish philosophers. He specialized in the methodology of the humanities, epistemology, and philosophy and theory of culture. He is the author of the original conception of the philosophy of humanities, theory of scientific knowledge (historical epistemology) and the theory of culture (socio-regulatory theory of culture).

In 1955 he graduated from Polish Studies at the Faculty of Philology at Adam Mickiewicz University in Poznań, then was hired at AMU where he worked continuously for 47 years (1955–2002). He headed the Department of Logic, was the director of the Institute of Philosophy and director of the Institute of Cultural Studies.

¹²² J. Kmita, *Desperacki optymizm Andreskiego*, „Nurt” 1976, nr 10, s. 15.

He received his PhD in 1962, obtained a readership (habilitation) in 1968, became Associate Professor in 1974 and in 1979 – Professor. In 1986 he became Corresponding Member of the Polish Academy of Sciences (PAS), in 1994 – Real Member. He participated in the PAS Committee for Philosophy. Since 2004 he is member of the PAS Committee on Cultural Studies. In the years 1979–1990 he took part in the work of the Central Admissions Committee of Scientific Personnel of the Prime Minister (Section of Humanities and Social Sciences), and from 2002 to 2006 – he was member of the Central Commission for Academic Degrees and Titles.

He was the organizer and co-organizer of several nationwide conferences on the topic of philosophy of science, methodology of cultural studies, and philosophy and theory of culture. He also actively participated in dozens of national and international scientific conferences, including several Polish Philosophical Congresses (1977 – IVth Congress in Lublin, 1987 – Vth Congress in Krakow, 1995 – VIth Congress in Torun) and World Congress of Philosophy in Düsseldorf (1978) and in Brighton (1988).

He participated in the work of editorial boards of scientific journals: Philosophical Studies (*Studia Filozoficzne*), Methodological Studies (*Studia Metodologiczne*), Dialectics and Humanism (*Dialektyka i Humanizm*), Poznan Studies in the Philosophy of the Sciences and the Humanities, Poznan Studies in the Philosophy of Science (*Poznańskie Studia z Filozofii Nauki*), Methodological Literature Review (*Przegląd Literatury Metodologicznej*), Philosophical Education (*Edukacja Filozoficzna*), Praxeology (*Prakseologia*), and socio-cultural monthly “Nurt”. In the 1970s and 1980s he edited with J. Topolski Polish Scientific Publishers PWN editorial series “Methodology of Humanities”.

He was a member of several scientific societies: International Union of History and Philosophy of Science, Polish Philosophical Society, Polish Semiotic Society, Poznan Society of Friends of Sciences.

He participated in several national research projects, directing the work of separate thematic groups.

He was the promoter of 63 master theses in the field of cultural studies, philosophy, and sociology, 26 doctoral dissertations, and a reviewer in more than 50 habilitation and professorial title procedures.

He authored 16 books: monographs and academic textbooks, nearly 200 scientific articles, over 100 popular-science articles, and also edited 13 joint publications.

For scientific and research activity, teaching and organization has received several Ministerial Awards and Rector Awards, Polish Academy of Sciences Award, Poznan Voivodeship Award, and many other.

He was honored with the Knight’s Cross of the Order of Rebirth of Poland, Medal of the National Education Commission, the title of Distinguished Teacher of the People’s Republic of Poland.